

**Moraali suhteena
ja
kuluttamisena**

Johanna Hurtig
Systemaattinen teologia
Sosiaali etiikka
(Artikkelimuotoinen)
Pro gradu tutkielma
Marraskuu 2018

HELSINGIN YLIOPISTO – HELSINGFORS UNIVERSITET		
Tiedekunta/Osasto – Fakultet/Sektion Teologinen tiedekunta		Laitos – Institution - Systemaattinen teologia,
Tekijä – Författare Johanna Hurtig		
Työn nimi – Arbetets titel Moraali suhteena ja kuluttamisena		
Oppiaine – Läroämne Sosiaalietiikka		
Työn laji – Arbetets art pro gradu -tutkielma	Aika – Datum 5.11.2018	Sivumäärä – Sidoantal 28 sivua, + lähteet
Tiivistelmä – Referat <p>Tarkastelen tutkimuksessani vanhoillislestadiolaiseen herätysliikkeeseen kuuluvien aikuisten ja heidän uskonyhteisönsä välistä moraalisuhdetta, eli yhteyttä, jonka avulla yhteisö välittää jäsenilleen moraalisia käsityksiä ja –sisältöjä. Kysyn: Miten ja millaisena yksilön ja yhteisön välinen moraalisuhte rakentuu? Millaisista eettisistä kysymyksistä jäsenet keskustelevat yhteisössään ja miten se tapahtuu? Mitä moraalisuhteen toteutumistavoista seuraa yksilölle ja yhteisölle? Aineistonani ovat liikkeen jäsenten tai siitä hiljattain etäännyneiden kirjoitukset.</p> <p>Uskonnollisella yhteisöllä on keskeinen asema moraalisten arvostusten lähteenä. Tavat, joilla eettis-moraalisia sisältöjä määritellään ja jolla usko ja elämä kytketään toisiinsa, voivat kuitenkin vaihdella. Vanhoillislestadiolainen herätysliike on yhteiskunnallisesti kulttuurisesti merkittävä kokonsa, sosiaalisten vaikutustensa sekä erityispiirteidensä vuoksi. Kuva liikkeen jäsenistön elämästä on jäänyt melko epätarkaksi. 2010-luvun alkupuolella liikkeeseen kohdistui kuitenkin runsasta huomiota tutkijoiden ja medioiden toimesta. Syntynyttä tilannetta voi kuvata yhteisökriisin käsitteellä.</p> <p>Tutkimukseni osoittaa, että moraalisuhteen keskeisiä elementtejä ovat kuulaisuus yhteisölle sekä yhteisön moraaliseen, hengelliseen ja sosiaaliseen ensisijaisuuteen perustuva maailmankuva. Aineistossa yksittäisten yhteisölähtöisten moraaliohjeiden sijaan pohdinnat keskittyivät yhteisösuhteen oikeutuksen pohtimiseen sekä oman toimijuuden, eettisen hahmotuksen sekä vastuun asemaan uskonelämässä.</p> <p>Yhteisöllinen kriisi koettelee moraalisuhdetta ja kutsuu jäsenestä esiin uudenlaista moraalista toimijuutta. Jäsenet yhdistelevät entistä omaehtoisemmin tietoa, kokemuksia ja erilaisia moraalivirikkeitä. He voivat päätyä valitsemaan myös varovaisen toimijuuden, jotta voisivat turvata sosiaalisen yhteisöaseman, koska poikkeavasti toimivia marginalisoidaan yhteisössä ”laitelle”. Mikäli eettinen toimijuus tai keskustelut haastavat kollektiivisia käsityksiä, yksilön ja yhteisön aiempaa moraalisuhdetta on vaikea palauttaa entiselleen.</p> <p>Vanhoillislestadiolainen herätysliike ei yhteisönä näytä tunnistavan jäsenistössä olevaa eettistä potentiaalia. Moraalisen pääoman käyttömahdollisuudet ovat pysyneet yhteisössä epäselvinä ja rajattuina. Käyttämättömänä tai vajavaisesti hyödynnettynä yksilöiden moraalinen pääoma ei pääse kasvamaan eikä kehittymään. Tämä köyhdyttää myös yhteisöä. Muuttumattomuuden yhteisökorostus tuottaa tarpeen pitää yllä kuvaa siitä, että samat moraalisisällöt pysyvät voimassa aina. Kriisit ovat viestejä yhteisöön pesiytyneistä patologista piirteistä. Vaikka muutos näyttäytyy yhteisölle uhkana, se voi olla tarpeellinen. Muutoksen tarve tulee kuitenkin voida kohdentaa selkeästi.</p> <p>Tutkimuksessani esitän kolme moraalisuhteen ja kohdentamisen kannalta tärkeää kysymystä. Miten yhteisö tunnistaa ja käsittelee moraaliset jätteensä, eli käsitykset ja käytännöt, jotka eivät ole enää voimassa? Miten se luo jäsenille mahdollisuuksia rakentaa ja käyttää moraalista pääomaa? Miten se osoittaa sitä itse, eli käsittelee omalle vastuualueelleen liittyviä lähihistorian kysymyksiä, joita on tuotu esiin?</p>		
Avainsanat – Nyckelord		
Säilytyspaikka – Förvaringställe Helsingin yliopiston kirjasto, Keskustakampanuksen kirjasto, Teologia		
Muita tietoja		

Sisällysluettelo

Johdanto.....	1
Mikä moraali?.....	3
Vanhoillislestadiolaisen moraalin erityispiirteet.....	5
Aineisto	8
Aineiston analyysi.....	9
Yhteisön, uskon ja elämän muovaamaa moraalia.....	12
Muutoksen ja pysyvyyden jännite.....	14
Moraalikysymysten sisällöt.....	17
Moraalisuhteen uudet kytkökset.....	21
Moraaliset ohjeet, todellisuuskuvat ja selitykset kulttuurisina kulutustuotteina.....	24
Moraaliset jätteet.....	25
Moraalinen pääoma.....	28

Johdanto

Tarkastelen artikkelissani vanhoillislestadiolaiseen herätysliikkeeseen kuuluvien aikuisten ja heidän uskonyhteisönsä välistä moraalisuhdetta. Tarkoitan moraalisuhteella yhteyttä, jonka avulla yhteisö välittää jäsenilleen moraalisia käsityksiä ja –sisältöjä. Kysyn: miten moraalisuhte rakentuu? Millaisista *eettisistä* kysymyksistä jäsenet keskustelevat yhteisössään ja miten se tapahtuu? Mitä moraalisuhteen toteutumistavoista seuraa yksilölle ja yhteisölle? Lähestyn aihetta sosiaalisena, spirituaalisena ja eettis-moraalisena kysymyksenä. Aineistonani ovat vanhoillislestadiolaiseen herätysliikkeeseen kuuluvien tai siitä hiljattain etäännyneiden kirjoitukset. Hyödynnän tarkastelussani sosiaalietikan, teologian ja yhteiskuntatieteen keskusteluja. Tuottamani tieto lisää ymmärrystä uskon, yhteisöllisyyden ja moraalin välisistä yhteyksistä.

Vanhoillislestadiolainen herätysliike on yhteiskunnallisesti kulttuurisesti merkittävä kokonsa, sosiaalisten vaikutustensa sekä erityispiirteidensä vuoksi.¹ Silti kuva liikkeen jäsenistön elämästä on jäänyt melko epätarkaksi. Eri alojen tutkijat, erityisesti yhteiskuntatieteilijät, kohdistivat kuitenkin 2010-luvun alkupuolella vilkasta tutkimustoimintaa liikkeen käytäntöihin ja jäsenkokemuksiin² ja tuotettua tietoa sekä eri ilmiöitä käsiteltiin myös mediassa. Jäsenten ja yhteisön välistä moraalisuhdetta ei ole kuitenkaan tutkittu aiemmin. Vanhoillislestadiolaisen herätysliikkeen yhteisölliset ja opilliset piirteet – kuten: seurakuntakäsitys, kirjaimellinen raamatuntulkintaperinne³ tai tapa kohdella uusia kysymyksiä käsitteleviä jäseniään – liittyvät uskon sävyttämiin moraalisiin arviointeihin.

Uskonnollisella yhteisöllä on keskeinen asema moraalisten arvostusten lähteenä.⁴ Tavat, joilla eettis-moraalisia sisältöjä määritellään ja jolla usko ja elämä kytketään toisiinsa, voivat kuitenkin yhteisöissä vaihdella.⁵ Kristillisessä perinteessä pelastusta koskeva opetus (evankeliumi) sekä se, miten uskon tulisi näkyä elämässä ja sen ratkaisuisissa (laki) limittyvät toisiinsa.⁶ Kristinuskon tulkinnoissa korostetaan laista vapautumista, mutta kymmenen käskyä, kultainen sääntö sekä rakkauten kaksoiskäsky ohjaavat sitä, millaisen käyttäytymisen ja asennoitumisen koetaan heijastelevan

¹ Linjakumpu 2012, 9

² Snellman 2011; Linjakumpu, 2012; 2014; Nykänen 2012; Hintsala & Kinnunen; Hurtig 2013

³ Nenonen 2012, Leppänen 2012.

⁴ Salomäki 2010, 323; Niemelä 2014, 9; Nenonen 2012, 107; Kettunen 2011, 183.

⁵ Nenonen 2012, 120.

⁶ Kuula 2001, 282; 303.

kristillistä vakaumusta. Uskonnollisissa yhteisöissä⁷ voidaan välittää mainittujen ohjeistusten ohella myös eri elämänalueille sijoittuvia, yksityiskohtaisiakin, elämänohjeita.⁸

Tutkiessani vuosina 2011- 2013 vanhoillislestadiolaiseen⁹ liikkeeseen kuuluvien väki-
valtakokemuksia ja niiden ratkaisemista havaitsin, että toimintaohjeistuksia voidaan ajautua tulkitsemaan tilanteissa eettisesti, juridisesti ja yhteisön opetukseen nähden ongelmallisella tavalla.¹⁰ Opillisten, moraalisten ja sosiaalisten periaatteiden tulkinta ja käytännöllinen yhteensovittaminen voivat johtaa ristiriitaisiin lopputuloksiin. Niitä voi yhteisöissä olla vaikea tunnistaa ja kohdata. Vanhoillislestadiolaisen herätysliikkeen moraaliset tai opilliset periaatteet eivät oikeuta yksilöä tai yhteisöä väistämään vastuutaan, mutta silti näin oli tapahtunut erilaisten väärinkäytösten yhteydessä toistuvasti. Myös katolisen kirkon vuosikymmenien mittainen hyväksikäyttöskandaali sekä avuttomuus ongelman ratkaisemisessa kertoo samasta ilmiöstä.

Uskonnollisen yhteisön opillisen, rakenteellisen ja käytännöllisen vastuun kysymystä on vaikea esittää ja lähestyä. Tehtävä on haasteellinen sisä- ja ulkopuolisille, vaikka eri syistä. Moraalisuhteen tarkastelu on yhteisöllisen oikeudenmukaisuustyön sekä moraalisen vastuunkannon kehittämisen ohella¹¹ perusteltua myös itseymmärryksen kannalta. Koska kriisit ravistelevat toimijuutta ja todellisuuskuvaa,¹² jäsenet joutuvat rakentamaan niitä osittain uudelleen. Uskonnollisten yhteisöjen kriiseillä on taipumus jakaa jäseniä haastajiksi ja sivustaseuraajiksi ja näyttää johto vuoroin puolustautuvana, uhriutuvana tai anteeksipyynnöjä toistelevana.¹³ Tämä horjuttaa luottamussuhteita sekä sitoo jäsenten energiaa. Tutkimukseni ajallinen konteksti herätti tarpeen kuulla erilaisten jäsenten näkemyksiä.

Artikkelini etenee siten, että jäsenän ensin moraalista käytyjä keskusteluja ja moraalisuhteen yhteisöllisiä erityispiirteitä. Seuraavaksi esittelen aineistoni ja analyysiini vaikuttaneet menetelmälliset virikkeet. Tulososiossa kuvaan moraalisuhteen rakentumisen ja toteutumisen piirteitä, eettisten kysymysten sisältöjä, kriisin herättämiä pohdintoja sekä moraalisuhteen uudelleenarvioinnin prosesseja. Viimeiseen tutkimuskysymykseeni vastaan hyödyntämällä kuluttamisen ja jätteen käsitteitä. Samalla syvennän ja kokoan tulosteni tarkastelua.

⁷ Kuula 2011, 303.

⁸ Kallunki 2012; Toivio 2102; Kettunen 2011.

⁹ Hurtig 2013.

¹⁰ Hurtig 2013, 244–250.

¹¹ Pihlström 2015

¹² Harbin 2016

¹³ Päivämies https://www.paivamies.fi/blogit/blogistit/blogisti_sarianna-suominen/3880/

Mikä moraal?

”*We may be moral agents, but we are not moral*”¹⁴

Hyödynnän tarkastelussani erityisesti etiikan historian varhaisia ajattelijoita ja kristillisen moraalin muodostumista koskevia keskusteluja. Koen niissä olevien klassisten teemojen ja muotoilujen tuovan kiinnostavalla tavalla esiin moraalaa ja uskoa yhdistävien keskustelujen sisältöjä.

Tarve merkityksellistää toimintaa¹⁵ on keskeistä yksilön ajattelulle ja toiminnalle.¹⁶ Otsikon jälkeinen sitaatti tuo kuitenkin esiin käsitteellisen epäselvyyden, jota moraaliiin ja sitä kuvaaviin käsitteisiin liittyy. Moraalin käsitteellä voidaan pyrkiä kertomaan toiminnan laadusta. Moraalinen teko on silloin – joidenkin tunnistettavien käsitysten mukaan – toimimista *hyvin*, eli eettisesti arvostettavasti ja epämoraalinen teko toimimista eettisistä periaatteista välittämättä tai niitä vastaan. Pyrin itse välttämään moraalikäsitteen käyttöä adjektiivin tapaan, koska ymmärrän moraalin käsitteen kuvaavan ensisijaisesti *toiminnan arvioitavuutta*, eli samaan aikaan arvioimisen lähtökohtia, perusteluja sekä prosesseja, joita näihin liittyy.¹⁷

Moraalisen toimijuuden käsitteen ymmärrän kuvaavan sekä yksilön toiminnallista keinovalikoimaa että hahmotuskehystä, josta käsin kukin arvioi oikeaa ja väärää. Moraalisen toimijuuden käsite sisältää tietoisuuden toiminnan mahdollisuuksista, olosuhteista, joissa toiminta tapahtuu ja tiedosta, jolla hyvän ja suositeltavan sekä pahan ja kartettavan välisiä arviointeja tehdään.¹⁸ Moraalisena toimijana yksilö yhdistelee itseymmärrystä, moraalisia käsityksiä sekä sitä, millaisena toivoo tulevansa nähdänsä. Moraalinen toimijuus sitoo siis käsitteenä toisiinsa yksilön ja hänen sosiaalisen ympäristönsä väliset suhteet.

Moraalikysymykset ovat kiinnostaneet filosofeja antiikista saakka. Aristoteleen mukaan ihminen toteuttaa itseään parhaiten elämällä hyveellistä elämää.¹⁹ Antiikin epikuroalaisen filosofian edustajat tunnistivat ihmisen taipumuksen asettaa oma etu ja mielihyvä muiden arvojen edelle sekä tarpeen tavoitella mielenrauhaa. Patrillisella ajalla moraalijattelussa hyödynnettiin erilaisista ajatteluperinteistä lähtöisin olevia aineksia. Kristityt omaksuivat antiikin hyveajattelun ja hyödynsivät sitä muotoillessaan kristillisiä hyveitä, joihin pidettiin rohkeutta, viisautta, oikeudenmukaisuutta ja kohtuullisuutta. Uskonnolliset hyveet usko, toivo ja rakkaus täydensivät niitä.

¹⁴ Erhard 2007, 78

¹⁵ Spence, 2011, 8.

¹⁶ Jokinen ym. 2012, 191.

¹⁷ Jokinen ym. 2012.

¹⁸ Erhard 2012, 79–81; Pedersen 2014, 2.

¹⁹ Aristoteles, *Nikomakhoksen etiikka*

Keskiajalla hyvelähtöisessä moraalitarkastelussa varhaiset keskustelijat pohtivat kysymystä järjen ja tahdon suhteesta sekä vapauden asemasta tahdon rakentumisessa. Tärkeintä oli määrittellä kristillisen moraalin sisältö, ihmiskuva ja päästä selville siitä, miten Jumalan työ vaikuttaa ihmisessä.²⁰ Tuomas Akvinolainen muotoili uskonnollista ihmiskuvaa esittämällä, että ihmisellä on luonnostaan taju tehdä eettisesti kestäviä valintoja. Ihminen kykenee toimimaan oikein, koska Jumala vaikuttaa hänessä.²¹ Keskiajalla moraalin tarkastelu täsmentyi kysymyksiin vastuusta ja vapaudesta. Jotta ihminen voi olla vastuullinen, hänen on oltava vapaa valitsemaan. Luther määritteli vapauden rajoja ratkaisuvälillä käsitteen avulla todeten, että ihminen on vapaa valintoihin nähden, mutta suhteessaan Jumalaan ratkaisuvälillä on sidottu. Uskoon ihminen ei voi valita, se on Jumalan työ.²²

Käsitykset uskon ja moraalin suhteesta vaihtelevat sen mukaan, kuinka läheisesti niiden ajatellaan vaikuttavan toisiinsa, mutta usein moraalit ymmärretään uskon käytännölliseksi ilmaukseksi. Usko ei sinänsä tuota kykyä toimia eettisesti arvokkaalla tai perustellulla tavalla. Sekulaarin järjeyden avulla voi yhtä hyvin ohjautua toimimaan ”moraalisesti.”²³ Uskon ja moraalin suhde ei ole myöskään staattinen, silloin kun yksilö tai yhteisö kytkevät ne yhteen. Se, minkä ymmärretään olevan Jumalan tahdon mukaista, voi vaihdella samassakin tulkintaperinteessä. Osa uskonnollisen tulkintaperinteen edustajista näkee moraalin kontekstuaalisena, muuttavana ja keskustelevana. Silloin uskon sävyttämä moraalinen pohdinta vie tutkimaan ja etsimään yhdessä sitä, mikä olisi (kristillistä) oikeaa ja hyvää kussakin asiassa.²⁴

Moraalikäsityksiä tai moraalissa tapahtuvia muutoksia tutkittaessa huomiota saavat usein tietyt teemat ja kysymykset. Hanna Salomäen herätysliikkeiden moraalikäsityksiä koskevassa tutkimuksessa moraalista kertovina sisältöinä toistuvat seksuaalieettiset, elämän alkamiseen ja päättämiseen liittyvät sekä kansalaisen ja yhteiskunnan välisiä suhteita säätelevät ratkaisut. Lähimmäisen rakkauten osoittamisen tapoja, ekologista vastuuta tai sosiaalista oikeudenmukaisuutta heijastelevia teemoja ei sen sijaan operationalisoitu tiedon kokoamisen osaksi.²⁵ Muuttunut todellisuus, tieto ja yhteiskunnallinen tilanne haastavatkin vakiintuneita eettisten valintojen sisältöjä.

Keskeistä moraalissa on pyrkimys määrittellä toiminnan laatua yhdessä sovittujen periaatteiden mukaan. Sen sijaan se, mikä mielletään yhdessä sovituksi, on useimmille sellaista, mihin ei

²⁰ Kanerva & Lamberg 2014

²¹ Tuomas Akvinolainen, *Summa theologiae* (suom.) 2002

²² Varkemaa 2017

²³ Spence 2011, 6-8.

²⁴ Wikström 2012, 201–202.

²⁵ esim. Kainulainen; Pihkala; Wadell 2012

ole voinut itse vaikuttaa. Omantunnon käsite havainnollistaa yksilön ja yhteisön monitahoisen vuorovaikutuksen. Käsitteen alkuosa, *oma*, viittaa yksilöön²⁶ mutta se, minkä yksilö *tuntee* oikeaksi tai vääräksi, nojaa oletuksiin muiden käsityksistä.²⁷ Moraalifilosofi Nancie Erhard²⁸ kritisoikin länsimaisia käsitteitä (oman tunnon lisäksi myös vapaata tahtoa ja moraalista itseymmärrystä), koska näkee kulttuuriset ja kontekstuaaliset olosuhteet keskeisinä moraaliosessa harkinnassa. Erhard peräänkuuluttaa *relaationaalista*, eli suhteita ja sosiaalisuutta huomioivia moraalijäsennyksiä. Moraalisia valintoja tehdään aina suhteissa toisiin ihmisiin.

Se, millaisia arvostuksia ja käsityksiä yksilö omaksuu, vaikuttaa valinnan- ja osallistumisen mahdollisuuksiin sekä siihen, miten hahmotamme toimintamme seurauksia. Vaikka arvostamme periaatteita valintojen lähteenä, käytännössä valintamme perustuvat itselle koituvien *yhteisöllisten seurausten* ennakointiin.²⁹ Tämä sotii vastuullisuutta ja harkintaa korostavaa ihmiskäsitystämme vastaan. Ihmisen toimintaa leimaa pyrkimys minimoida itselle koituvat riskit ja negatiiviset seuraukset, koska syyllisyyden käsittely on ihmisyyden vaikeimpia tehtäviä.³⁰ Syyllisyyden ja häpeän väistäminen saa luomaan naamioita, lymyämään. Syytetyn pään peittävä huppu piilottaa muiden katseilta³¹ ja vapauttaa kantamasta vastuuta omilla kasvoilla.

Uskonnolliset yhteisöt eivät välttämättä välitä moraaliosia ohjeistuksia johdonmukaisesti tai loogisesti, sillä ohjeiden keskinäinen yhteys tai yhteys toimintaan voi olla epäselvä. Julistuksessa voidaan korostaa lähimmäisenrakkautta, vaatimattomuutta ja auttamista, mutta arvot eivät välttämättä näy yhteisön toiminnoissa tai organisoitumisen tavoissa, eikä niiden välttämättä odoteta näkyvän jäsenten elämässä. Samaan aikaan yhteisöissä voidaan määritellä ja valvoa aktiivisesti muiden elämäntapanormien toteutumista, vaikka niiden yhteys kristillisiin arvoihin on epäselvempi. Kuuliaisuus, eli uskollisuus annetuille ohjeille ja luottamus niiden perusteluihin on usein jäsenen moraalios keskeinen rakennuspuu. Yhteisöön sitoutuneen jäsenen toimijuus on siksi erilaista kuin avointa harkintaa käyttävän toimijuus. Moraalioskäsitteiden sisällöt voivat kuitenkin yhteisössä muuttua, usein osittain epäselvästi.³² Tällöin jäsenen on vaikea hahmottaa, mitä kantoja hänen odotetaan toteuttavan.

Vanhoillislestadiolaisen moraalios erityispiirteet

²⁷ Erhard 2007, 74; 80–81.

²⁸ Erhard, 2007, 79.

²⁹ Erhard, 2007, 79–81. Ks. myös Bender 2010, 162–163

³⁰ Jääskeläinen 2018, 12.

³¹ Bender 2010, 164.

³² Taylor 1995

Vanhoillislestadiolaisia jäseniä yhdistävä yhteinen päämäärä voidaan nimetä uskollisuudeksi Jumalan tahdolle, käytännössä sitä koskeville yhteisöllisille tulkinnoille.³³ Usko ja moraaliset kysymykset nivoutuvat toisiinsa yhteisön tavassa hahmottaa moraalialia. Olennaista on ”Jumalan sanaan sidottu elämä” ja vakuuttuminen siitä, että Pyhä Henki vaikuttaa omassa yhteisössä, koska sillä on hallussaan oikea totuus opista ja elämästä.

Se, mikä yhteisössä ymmärretään moraaliksi, voi poiketa siitä, mitä moraalilla muualla ymmärretään ja miten siitä puhutaan.³⁴ Moraali-sanana on yhteisöllisesti tarpeeton, eikä se esiinny sellaisenaan myöskään aineistossa. Yhteisöllisenä merkityksenä sen korvaa uskomassa oleminen. Toinen vanhoillislestadiolaisen moraalin erityispiirre liittyy moraalikäsitteiden ympäristö- ja tietosuhteen poikkeavuuteen. Moraalisuhde on autonominen suhteessa yhteiskuntaan ja sen tuottamaan tietoon. Tiedon lisääntyminen esimerkiksi seksuaalisen identiteetin tai suuntautumisen luonteesta, ilmastonmuutoksen yhteyksistä kulutukseen tai kasvavan lapsen psyykkistä tarpeista eivät ole perusteita tarkistaa yhteisöllisiä syntitulkintoja tai herätä tarvetta kuulla yksilöitä ja ryhmiä, joilla olisi mielestään painavaa kerrottavaa aiheista. Moraali rakentuu yhdistellen autonomista ja kollektiivista, joka merkitsee sitä, että myös henkilökohtaiset moraalikäsitteet ovat syntyneet yhteisön opetuksen vaikutuksesta.³⁵

Uskon ja moraalin yhteys on muuttunut jälkimodernissa yhteiskunnassa. Olli-Pekka Vainio³⁶ näkee uskonnollisten instituutioiden aseman käyneen ”moraalisen säteilyvaikutuksen osalta tarpeettomaksi”, koska yhteiskunnan sekulaarit instituutiot hoitavat lakien kautta saman tehtävän. Vanhoillislestadiolaisen moraalisuhteen ”säteilytehtävää” sekulaari järjestelmä ei sen sijaan voi korvata, koska sääntely koskee elämänalueita, joihin vaikuttamista ei pidetä modernissa yhteiskunnassa oikeutettuna. Sellaisia ovat esimerkiksi yhteisön perinteeseen kuuluneet ohjeistukset sopivan puolison, ammatin tai harrastuksen valinnasta, se, mitä musiikkia kuuntelee, ketä äänestää tai millaisissa uskonnollisissa- tai kulttuuritilaisuuksissa käy.

Vanhoillislestadiolaisten moraalikäsitteiden lähtökohta on, että ne omaksutaan, niitä toteutetaan ja ylläpidetään kollektiivina. Moraalisuhteen yhteisölliset erityispiirteet tuottavat kuvan voittopuolisesti yksisuuntaisesta suhteesta. Jäsenen odotetaan ottavan vastaan ja soveltavan, ei niinkään pohtivan tai korjaavan moraalialia koskevia käsitteitä. Liikkeen jäsenet elävät myös muiden yh-

³³ Nenonen 2012, 111-113.

³⁴ Salomäki 2010; Nenonen 2012

³⁵ Kallunki 2012; Nenonen 2012; Hurtig 2013, 28–32.

³⁶ Vainio 2008, 192.

teisöjen vaikutuspiirissä, ja sisäistävät niiden käsityksiä ja argumentteja. Muiden yhteisöjen sekä sosiaalisen median tarjoamat osallistumisen tavat ovat muokanneet myös sitä, millaisia toimijuuksia uskonyhteisössä halutaan käyttää.³⁷

Heikki Nenonen on analysoinut vanhoillislestadiolaisen herätysliikkeen moraalitoimijuutta jakamalla sitä määrittävät tekijät neljään osaan.³⁸ Vanhoillislestadiolainen liike (sisäisessä kielenkäytössä seurakunta) on tärkein moraalisen arvioinnin lähde. Seurakunta tulkitsee Raamatun tarkoitusta, joka siis muodostaa seurakunnalle alisteisen, mutta merkityksellisen, toisen auktoriteettitason. Kollektiiviset tulkinnat voivat käytännössä muodostua tärkeämmäksi kuin se, mitä Raamattu sisältää. Yksilö on portaikon kolmas toimijaulottuvuus. Yksilön harkinta, omatunto tai omat uskonnollis-moraaliset käsitykset muodostavat henkilökohtaisen vakaumuksen, jonka varassa yksilö elää ja toteuttaa uskoaan. Myös se nojaa usein liikkeen edustamiin tulkintoihin. Neljäs taso kuvaa Pyhän Hengen vaikutusta. Pyhän Hengen uskotaan ohjaavan yhteisön lukutapaa, kun se etsii Raamatusta apua suhteessa erilaisiin ”ajan ilmiöihin” sekä vaikuttavan jäsenen mielessä tämän tehdessä omia valintojaan ja koetellessa yhteisösuhdettaan. Kuvatussa moraalijärjestelmässä yhteisöllä on suuri vastuu, koska yksilön toiminta nojaa yhteisöllisiin arvostuksiin ja ohjeistuksiin.

Herätysliikkeiden moraalikäsitteitä tutkiessaan Hanna Salomäki³⁹ havaitsi vähiten sisäistä vaihtelua vanhoillislestadiolaisuuden ja herännäisyyden sisällä. Vanhoillislestadiolaisuudessa seksuaalieettisiin⁴⁰ kysymyksiin asennoiduttiin kielteisesti ja herännäisyydessä sallivasti. Vanhoillislestadiolaisuus poikkesi liikkeistä monien kysymysten kohdalla selvimmin suomalaisten yleisestä arvomaailmasta.

Salomäki näkee traditionaalisten liikkeiden omaleimaisuuden palvelevan yhteisölle edullisia päämääriä. Omaleimaisuus lisää ryhmäidentiteettiä ja vahvistaa ryhmien sisäistä yhteenkuuluvuutta.⁴¹ Viime vuosien keskustelujen voi olettaa tuottaneen vanhoillislestadiolaisten käsityksiin hajontaa. Samalla on syytä tiedostaa, että luottamuksellisissa keskusteluissa erilaisuuden sietokyky on julkisia suurempi. Seurakuntavaalien vaalikoneessa vanhoillislestadiolaisuuteen itsensä identifioivien ehdokkaiden vastauksissa toistuvat saman sisältöiset, –sävyiset ja jopa samoin sanoin muotoillut näkemykset. Yksityisissä keskusteluissa pohdintojen sisällöllinen kirjo on suurempi. Se näkyy myös aineistossani.

³⁷ Hintsala 2017

³⁸ Nenonen 2012; 2013

³⁹ Salomäki 2011, 349- 356.

⁴⁰ esiaviollista seksiä tai samaa sukupuolta olevien seksuaalisia suhteita koskeviin kysymyksiin.

⁴¹ Salomäki 2011, 357.

Aineisto

Muotoilin keväällä 2014 kirjoittamispyynnön kirjeeksi, jolla kutsuin ihmisiä kertomaan kokemuksistaan ja ajatuksistaan yhteisöstä ja siellä toimimisesta. Osa kutsumistani kirjoittajista oli jo edellisen tutkimukseni yhteydessä halunnut kertoa yhteisöön liittyvistä pohdinnoistaan, mutta he eivät olleet silloisen tutkimuksen kohderyhmää. Muutaman tiesin henkilönä, mutta useimpia en tuntenut lähemmin. Lisäksi pyysin joitakin liikkeen jäseniä välittämään kutsua tuntemilleen ihmisille ja myös heidän ansiostaan sain joitakin kirjoituksia.

Halusin tavoittaa iältään ja yhteisöasemaltaan erilaisia jäseniä, naisia ja miehiä. Aineistoni sisältää 13 kirjoituksen lisäksi myös nauhoitteen, jonka litteroin puheesta tekstiksi, jotta se olisi yhdenmukaisessa muodossa muiden kanssa. Kertoja vastaa nauhoitteella kysymyksiini suullisesti. Aineistossa on siis yhteensä 14 kertomusta. Kirjoittajissa on 6 miestä ja 8 naista, 30 – 60 ikävuoden väliltä. Naisissa on naimattomia, lapsettomia sekä perheellisiä: sekä lestadiolaisittain pienen (alle 5 lasta) sekä suuren perheen äitejä (yli 7 lasta).

Kahdeksasta naisesta kuusi kertoi olevansa yhteisön jäseniä ja kaksi oli etäännyntynyt siitä hiljattain. Ensisijaisesti halusin tavoittaa niiden jäsenten ajatuksia, jotka elävät edelleen yhteisön jäsenenä, mutta hyväksyin mukaan myös kolme kirjoitusta henkilöiltä, joiden suhde yhteisöön oli hiljattain muuttunut etäisemmäksi. Miehet ovat kaikki perheellisiä, heidän lapsilukunsa vaihteli kirjoittamishetkellä kahdesta kuuteen. Kuudesta miehestä kaksi piti itseään rivijäsenenä ja yksi oli lähtenyt yhteisöstä. Loput kolme toimivat liikkeessä puhujina. Mukana on myös papin koulutuksen saaneita. Yhteisöstä lähteneissä oli kaksi eri-ikäistä naista ja yksi 33 vuoden ikäinen mies.

Kirjoitusten mitta vaihteli. Lyhyimmät olivat kahden sivun, pisin 40 sivun mittainen. Useimmat tekstit olivat pituudeltaan 4 -7 sivua. Pisimmät tekstit olivat omaelämäkerrallisia, pitkälle jäsenneiltyjä pientutkielmia. Lyhyemmissäkin käsiteltiin asioita monipuolisesti. Osa kirjoituksista oli laadittu ikään kuin suuremmalle vastaanottajajoukolle. Kirjoittaminen nähtiin ehkä mahdollisuutena ottaa osaa opilliseen keskusteluun ja käyttää omaa ääntä. Tämä näkyi siinä, että kirjoituksiin oli sisällytetty tekstejä, joita kirjoittajat olivat laatineet itselleen (muistiinpanoja ja päiväkirjomerkitöjä), läheisilleen (kirjeet) tai liikkeen johdolle (muistiot, kirjeet).

Kirjoitelmia yhdistää painon tunne. Se syntyy vahvoista tunteista, runsaasta ja latautuneesta sisällöstä sekä pitkistä tapahtumaketjuista ja painavista kysymyksistä, joihin kirjoittajien oli selvästi ollut vaikea löytää tyydyttävää ratkaisua. Aineistoa lukiessa voi kutienkin aistia myös innostuksen. Sanoittamisen mahdollisuutta arvostettiin ja siihen haluttiin tarttua. Monet myös ilmaisivat

suoraan, että kokivat tärkeänä pohtia yhteisön historiaa ja tapahtumia, omaa uskoaan sekä sen ja havaintojen herättämiä kysymyksiä.

Teksteissä käsiteltiin runsaasti yhteisöllisiä tapahtumia ja julkisuudessa esillä olleita aiheita sekä niiden synnyttämiä pohdintoja omasta asemasta yhteisössä. Tilanne oli aktivoitunut useimmissa kirjoittajissa moraalisen kysymyksen, joka koski moraalisuhdetta ja yhteisösuhdetta, eli yhteisöön jäämisen oikeutusta. Kyseessä oli uskoa, suhteita ja toimijuutta haastava tilanne, jonka sisällön ja taustan voi tiivistää seuraavasti: ”Koska uskon sen, mitä yhteisöstä on tullut esiin, joudun kysymään itseltäni: miksi kuulua tähän joukkoon? Miten selitän tapahtuneen, oman toimintani tai sen, että haluan edelleen elää ja uskoa täällä? Miten toimin itse jatkossa?”

Muutamissa teksteissä kirjoittajan minä näkyy vahvasti, toisissa yhteisö ja sen tapahtumat ovat keskiössä. Vaikka aineisto on melko suppea, moraalisisältöjen ja ratkaisuvaihtoehtojen kuvaamisen kirjo on laaja. Moraalia koskevat pohdinnat sekä kriittiset näkökulmat saattavat olla yhteisön kokonaiskuvaan nähden aineistossa yllätyksellisiä. Samalla ”vinoutuma” rikastuttaa tavoittelemääni tietoa, eli valottaa sitä, mitä erilaiset moraalisuhdetta koettelevat kysymykset ovat, millaisissa asiayhteyksissä niitä kohdataan ja mihin toiminta johtaa. Käsitykseni kuvan edustavuudesta perustuu liikkeen tuntemukseen sen entisenä jäsenenä, aiemman tutkimukseni laajaan aineistoon⁴² sekä liikettä koskevien tutkimus- ja verkkokeskustelujen tuntemukseen.

Suunnittelin aineistonkeruun niin, että oma vaikutukseni kirjoitusten sisältöön olisi mahdollisimman pieni. Kirjoittaessaan ihmiset keskustelevalt enemmän itsensä kuin tutkijan kanssa, ainakin kasvokkain tapahtuvaan haastatteluun verrattuna. Kirjoittajat kuitenkin tiesivät, kenelle kirjoittivat. Kaikki tiesivät minun tutkineen yhteisöön sijoittuvia tapahtumia, koska tutkimukseni julkaisemisesta oli vain vähän aikaa. Monet kirjoituksista ovat sävyltään kommunikoiivia. Sinä-ilmauksia ja vastaanottajan ajattelun huomioimista on enemmän, kuin mikäli tutkija olisi tuntematon. Todennäköisesti kirjoittamista helpotti se, että kirjoittajat saattoivat luottaa vaitiolooni ja yhteisötuntemukseeni. Toisaalta persoonani väritti sisältöjä, koska edustin kirjoittajille tietynlaisen moraalisen toimijuuden mallia. Minun voitiin olettaa arvostavan toimintatapoja, joita itse olin valinnut ja odottavan perusteluja valinnoille, jotka poikkesivat omistani.⁴³

Aineiston analyysi

⁴² Kohtasin tutkimukseni yhteydessä 174 kokemuksista kertojaa ja tutkimuksen jälkeen olen käynyt vielä noin 20 keskustelua jäsenten kanssa yhteisöön liittyvistä kysymyksistä.

⁴³ Tämä näkyi joissakin kirjoituksissa: esimerkiksi: ”Pidät minua ehkä luuserina” tai ”en tiedä ymmärrätkö tätä”. Kirjoittajat siis suhteuttivat itsestään kertomaansa siihen, miten minut näkivät.

Olen kiinnostunut moraalisen toimijuuden rakentumisesta moraalisia tulkintoja välittävässä sosiaalisessa todellisuudessa. Keskeisenä mielenkiinnon kohteena on se, miten liikkeen jäsenet hahmottavat moraalisisältöjä sekä niiden rakentumisen ja oikeuttamisen kysymyksiä, miten he käsittelevät mahdollisia ristiriitoja sekä yhteisötasolla se, mitä moraalisuhteen rakentumisen ja toteutumisen tavoista seuraa yhteisölle pitkällä aikavälillä? Tarkasteluni ohjaa käsitys merkitysten sosiaalisesta rakentumisesta.⁴⁴ Kirjoituksissa on runsaasti kerrontaa yksittäisten ihmisten yhteisössä kokemista asioista ja niiden herättämistä pohdinnoista. Koska kiinnostukseni kohdistuu yhteisön ja yksilön välisen moraalisuhteen rakentumiseen ja toteutumiseen, en analysoi kirjoittajien esiintuomia kokemuksia tai elämäntapahtumia sinänsä, vaan jäljitän niistä moraalisuhteen ominaispiirteitä. Myös monet yksittäiset teemat, (lähteminen, ymmärretyksi tai ei-ymmärretyksi tuleminen, suhteet läheisiin) joita aineistossa kuvataan, jäävät vaille huomiota. Yksittäisten teemojen tai vaiheiden sijaan huomioni kiinnittyy moraalisuhteeseen, eli etsin kertomusten takaa niitä syvätasolla yhdistäviä ja erottavia tekijöitä.

Lähestyn aineistoni kirjoituksia teksteinä, jotka kuvaavat kyseistä todellisuutta sekä ilmiökokonaisuutta, josta olen kiinnostunut. Jäsenän vanhoillislestadiolaisen herätysliikkeen moraalijärjestelmän piirteitä käsiteanalyttisen otteen avulla. Kertomuksia *yhdistävät* piirteet ovat tärkeitä, koska ne kuvaavat moraalisuhteen rakentumista ja suhteelle tyypillisiä, monen kokemia piirteitä. *Erot puolestaan* välittävät tietoa moraalisuhteeseen liittyvistä muunnelmista, poikkeamista sekä siitä, millaisia piirteitä suhteesta tulee esiin erilaisten kysymysten yhteydessä.

Lukiessani kirjoituksia peräkkäin kunkin tekstin erityisyys korostui. Tunnistin ensin teemoja sekä yksittäisiä kiinnostavia kohtia. Etenin sen jälkeen teemoista erilaisiin moraalisen toimijuuden kuvauksiin sekä ratkaisuihin, joihin moraalisuhteen uudelleenarvioinnissa oli päädytty. Hylkäsin kuitenkin pian ajatuksen muutosprosessin tutkimisesta ja päätin keskittyä tarkastelemaan moraalisuhteen merkityksiä. Se yhdistää yksilö- ja yhteisötason, minkä koen tärkeänä.

Monet kirjoitukset muistuttivat kehityskertomusta. Useimmat kirjoittajat kuvasivat suurta muutosta, jossa oma paikka, ajattelu, arvostukset ja toimimisen tavat rakentuivat uudelleen. Kun purin kertomusten kronologisen rakenteen, pystyin vertaamaan kuvattua lähtökohtaa ja pääte-pistettä. Ulkoisesti katsoen kirjottajien toimijuus, usko, suhteet ihmisiin ja osallistumisen tavat olivat säilyneet entisinä, mutta silti nykyisen ja menneen ero koettiin merkittävänä. Kaipasin välineitä ymmärtää tätä tapahtumakulkua. Merkitykselliseksi koetussa muutoksessa vaikutti olevan keskeistä se,

⁴⁴ Erhard 2007, 116.

että kirjoittajat olivat pohtineet omia sekä yhteisön moraalikäsitteitä, niiden välisiä yhteyksiä ja kitkakohtia. Kyetäkseni analysoimaan tätä ilmiötä rakensin tulkintakehikon, jonka avulla etsin teksteistä:

1. kokemustodellisuutta kannattelevia ydinmerkityksiä
2. moraalijärjestyksiä ja/tai moraalikäsitteitä kyseenalaistavia asioita ja asiayhteyksiä
3. ajattelua ja/tai toimijuutta uudistavia tapahtumakulkuja
4. kohtien 1-3 yhteisövaikutuksia

Analyysini etenee yksilöstä yhteisöön ja yksittäisistä havainnoista yleistäviin tulkintoihin.⁴⁵ Analyysini poikkeaa puhtaasta käsiteanalyysistä, koska tutkin yksittäisen teoreettisen jäsenyyden, käsitteen tai tekstisisällön sijaan kirjoittajien kuvaamien kokemusten ja niistä tekemiäni tulkintojen kautta hahmottuvaa asiakokonaisuutta.

Analyysini koskee kirjoittajien ja yhteisön moraalisuhdetta. Voidaan perustellusti kysyä, miten se vastaa sitä todellisuutta, jota kirjoittajat kuvaavat. Vallitseva tapa määrittellä moraaliedellyttä, että yksilöllä on vapaus tehdä itsenäisiä valintoja sekä mahdollisuus antaa asioille merkityksiä. Koska yhteisölähtöinen moraalikäsite kaventaa näitä mahdollisuuksia, voidaan kysyä: onko tutkimaani kontekstissa perusteltua puhua moraalista? Suhteella puolestaan tarkoitetaan kahden tai useamman osapuolen välistä yhteyttä, joka sisältää vastavuoroista ja keskustelevaa vuorovaikutusta. Vanhoillislestadiolainen moraalitodellisuus on systeeminä jokseenkin *suljettu*. Tulkintojen viestitään olevan (ainakin pääosin) *valmiita* ja yhteisön tehtävä on säilyttää ne muuttumattomina. Moraalisuhteen sisältöjä, rakennetta ja toimintaa koskevaan keskusteluun osallistumisen edellytykset,⁴⁶ ovat osittain epäselvät. Vanhoillislestadiolaisen liikkeen moraalisisältöjä välittävä yhteys yhteisön ja yksilön välillä ei tiukasti ottaen täytä nimeämäni ilmiön, ei moraalisiin eikä suhteeseen yleisesti liitettyjä kriteerejä.

Moraalisesta toimijuudesta puhuminen ei kuitenkaan edellytä täysimääräistä autonomiaa. Myös kapealta näyttävä toimijuus on toimijuutta.⁴⁷ Ihminen ei voi myöskään irtautua moraalista, siihen liittyvä hahmotus on ihmisen perustarve ja toimintaa voidaan aina tarkastella myös moraalista näkökulmasta. Se, että aineistoni kirjoittajien moraalikäsite rakentuu yhteisöllisesti, ei kumoa

⁴⁵ Björklund 2008; Hallamaa; Jolkkonen 2007; Hallamaa 2017

⁴⁶ Esimerkiksi se miten toimintaympäristöjen muutoksia, lakia tai tieteellistä tietoa eri ilmiöistä huomioidaan kannanmuodostuksissa.

⁴⁷ Mahmood 2006

sitä, että he ovat moraalisia toimijoita ja pohtivat moraalisia kysymyksiä. Käytän tutkimuksessani moraalisuhteen käsitettä, koska yhteys jäsenen ja yhteisön välillä on selvästi olemassa ja se *sisältää moraalisia sisältöjä*.

Systemaattisessa käsiteanalyysissä on tärkeää, että lukija voi seurata miten johtopäätöksiin on päädytty. Referoin ja lainaan tulkitsemaani aineistoa, mutta en tee sitä varsinaisessa tekstissä. Useiden rivien mittaisten sitaattien referoiminen tekstissä pidentäisi artikkelia huomattavasti. Lukija pääsee seuraamaan tulkintaprosessia ja tutustumaan aineistoon loppuviitteiden avulla. Olen muotoillut ja rajannut valitsemani muutamat aineisto-otteet niin, että kirjoittajan ajattelu, perustelut tai tietty asiakokonaisuus tulee esiin mahdollisimman selvästi. En ole muuttanut kirjoittajien sanamuotoja, mutta saadakseni esiin kokonaisuuden, olen joissakin tapauksissa poistanut välistä tekstiä ja yhdistellyt sanottua. Poistamani tekstikohdat olen merkinnyt pistein.

Yhteisön, uskon ja elämän muovaamaa moraalialia

Kirjoittajien kokemustodellisuutta yhdistää ja muovaa maailmankuvallinen hahmotus, jossa maailma jakaantuu yhteisön ja sen ulkopuolisen maailman rajaan ja eroon. Yhteisön olemassaolo, sen elämä ja sen välittämät hahmotukset ovat elämän kehys, kiintopiste ja ikkuna, josta maailmaa, itseä ja toisia katsotaan ja koetaan. Vanhoillislestadiolainen moraalisuhte sitoo toisiinsa Jumala- ja yhteisösuhteen. Jäsenet edustavat elämällään liikettä ja uskoa.

Yhteisöön kuuluminen on osoitus kuuliaisuudesta Jumalalle, jonka tahtoa yhteisöä opetuksellaan tulkitsee. Moraalisuhteessa eläminen merkitsee luottamusta siihen, että yhteisön tulkinnat ovat tärkeitä, oikeita ja niitä ohjaa Pyhä Henki. Opetukseen noudattaminen, jakaminen ja siirtäminen – esimerkiksi kasvatuksen avulla jälkipolvelle – on osoitus jäsenyydestä. Muille näkyvänä se suojelee myös jäsenen sosiaalista asemaa yhteisössä.⁴⁸ Näin rakentuva moraalisuhte merkitsee tunteiden, tarkoitusten ja valintojen sovittamista siihen, missä ne on omaksuttu, eli yhteisöön.

Yhteisö tarvitsee jäseniä, erottuakseen muista ryhmistä. Sitoutunut jäsen merkitsee yhteisölle moraaliperinteen jatkuvuutta. Yhteisön kannalta moraalisuhte ilmenee luottamuksena, ohjauksena ja valvontana. Uskollisten ja osallistuvien jäsenten avulla yhteisö ylläpitää näkemystä itsestään yhteiskunnallisena vastavoimana moraaliharkinnalle, joka ei perustu pyrkimykseen toteuttaa Jumalan tahtoa.

⁴⁸ Nenonen 2012, 109; Kallunki 2012, 77- 79

Kirjoittajat kuvasivat yhteisön vaikutusta elämäänsä samalla tavalla, vaikka heidän asemansa siinä vaihteli.⁴⁹ Usko ja yhteisö muodostavat keskeisen elämänalueen. Yhteisön edustamat moraalikäsitteet tunnustetaan ja ymmärretään pääosin samalla tavalla. Selväpiirteisiä kantoja esitettiin erityisesti asioista, joita koskevat käsitykset poikkeavat ympäröivän yhteiskunnan moraalikoo- deista. Käsitteet ainoan oikean (teologisen) totuuden ja anteeksiannon omistamisesta, sukupuolen pe- rusteella rajatut tehtävät, jako yhteisöön kuuluvien ”uskovaisten” ja ulkopuolella olevien ”ei-usko- vaisten” välillä sekä ennen kaikkea *odotus kuuliaisuudesta* seurakunnalle määrittävät moraalisu- hde. Kuulaisuus merkitsee suostumista siihen, että yhteisölliset käsitykset ohjaavat omaa elämää silloinkin, kun ne ovat vaikeasti ymmärrettäviä tai tuottavat kärsimystä.

Aineiston perusteella yksilön ja yhteisön moraalisuhte sisältää kaksi perusulottuvuutta, uskon ja elämän. Uskon alue sisältää henkilökohtaisen uskonnollisen kokemushistorian, kokemukset uskoon tulosta ja uskon vaikutuksista omaan elämään ja mieleen sekä yhteisön opetukset ja tulkinnat. Kertojat sijoittivat uskon alueelle esimerkiksi tunteen ja tiedon siitä, että voivat uskovaisina turvata ja luottaa Jumalan siunaukseen ja armoon.ⁱ Uskon aluetta leimaavat myös yhteisön tulkinnat siitä, mitä usko on ja missä tai miten sen tulisi näkyä. Yhdessä uskosta johdettujen arvostusten ja opetuksen kanssa kirjoittajien omat kokemukset vaikuttivat siihen, miten suhte moraalisiin reunaehtoihin ja si- sältöihin rakentui.⁵⁰

Uskon todellisuus läpäisee elämän todellisuuden, mutta uskoa ja elämää voi tarkastella myös erikseen. Yhteisöön kuuluva yhdistää oppia ja uskoaan elämällään sekä rakentaa tapoja, jolla toteuttaa niitä arjessaan. Yhteisön käsitykset uskosta ja oikein elämisestä välittävät tietoa siitä, miten uskovaisen oletetaan ajattelevan, hahmottavan asioita ja toimivan. Elämän todellisuudessa tulkinnat siitä, mitä on uskovaisena eläminen tai mihin oikean ja väärän asteet ja rajat asettuvat, saavat henki- lökohtaiset sävyt. Elämäntodellisuuden kokemuksia värivätkin myös ihmisten keskinäiset suhteet ja tavat toimia toistensa kanssa. Yksilön kokemus ja eletty todellisuus muovaavat yhteisön ohella us- kontulkintoja. Kokemusten on myös todettu kehittävän eettistä ajattelua lukemista tai ulkoista oh- jausta huomattavasti tehokkaammin.⁵¹

Yhteisössä elävien todellisuuskuvaa kannatteli hahmotus, jossa usko ja yhteisöön kuu- luminen kytkeytyivät lujasti toisiinsa. Tämä ei tuottanut ongelmia niille, joille yhteisön opettaman moraalien ja arvojen edustaminen oli luontevaa.ⁱⁱ Yhteisön opetuksia ja käytäntöjä problematisoivat puolestaan pohtivat, mitkä yhteisön käsityksistä ovat teologisesti perusteltuja ja mitkä puolestaan

⁴⁹ Osa kirjoittajista oli hiljattain jättänyt liikkeen tai siirtyneet siitä etäämmälle, osa puolestaan koki kotiutuneensa sii- hen entistä vahvemmin. Mukana oli myös erilaisia asemia edustavia: puhujia, aktiivisia vaikuttajia ja hiljaisiksi rivijäse- niksi itsensä mieltäviä.

⁵⁰ Wenell 2016, 35.

⁵¹ Ho, 2013, 258- 259.

edustavat lähinnä yhteisön tapakulttuuria. Opetusten kriittinen tai kysyvä tarkastelu kertoi omien kokemusten mutta myös uskon merkityksestä.ⁱⁱⁱ

Vanhoillislestadiolainen uskonnollisuus hallitsee vuoropuhelua, jota yksilö käy moraalista itsensä kanssa. Pyrkimys noudattaa Jumalan tahtoa kiinnittää hänet yhteisöön. Yhteisön merkitys korostuu todellisuushahmotuksessa, kun ja jos jäsen alkaa kokea kitkaa moraalisisältöjen tai tiiviin yhteiskytköksen vuoksi. Yhteisön moraalikäsitteisiin yhdistyvät ja suhteutuvat koulutuksen, ammatin^{iv} ja oman ympäristön paikalliset arvostukset, kuten näkemyksen sukupuolten asemasta tai osallistumisen rajoista ja tavoista. Erilaiset vaikutteet välittyvät yksilöiden ja ryhmien kautta yhteisöön. Muuttumattomien moraalisisältöjen vaalimistehtävä on siksi *mission impossible*. Mikään elävä ei pysy staattisena.

Koettu kriisi haastoi yhteisöllisen omakuvan erehtymättömyys ja muuttumattomuus oikeutusta sekä omaa toimijuutta. Jos yhteisössä voidaan sokeutua virheille ja väärinkäytöksille ja kärsiä, missä kysymyksissä ja miten eettinen valppaus ja vastuullisuus voisivat omalla kohdalla tapahtua? Moraalisuhteen muuttumattomuus ja erehtymättömyysoletukset ovat yhteisöllisyyden kannalta kiinnostavia teemoja. Miten käy niille moraalikannoille, jotka käyvät ongelmallisiksi olosuhteiden muuttumisen tai kertyneen tiedon valossa? Miten tilanne sovitetaan yhteen omakuvan kanssa? Palaan tähän teemaan artikkelini lopussa pohtiessani moraalisen jätteen käsitettä.

Muutoksen ja pysyvyyden jännite

Jäsenten moraalisuhteet yhteisöön ja toisiinsa eivät aineiston perusteella muotoudu niinkään sisällöllisten moraalikysymysten kuin *uskomassa olemisen* varaan. Koska suhde yhteisöön on moraalin ydinkysymys, muuta moraalista hahmotusta ei tarvita – eikä periaatteessa hyväksytä – etenkin, jos omaehtoinen moraalipohdinta johtaa kollektiivisten käsitysten kyseenalaistamiseen. Siksi erilaiset elämään liittyvät oikean ja väärän, teologisen määrittelyn ja elämän pohdinnat kanavoituvat usein sosiaalisen median notkeamman toimijuuden mahdollistaville areenoille.⁵² Monet käyvät verkossa keskustelua liikkeen opista myös omalla nimellään blogeissaan ja niiden keskusteluissa.⁵³

Moraali välineellistyy yhteisössä sen mittariksi, mikä jäsenen suhde yhteisöön on, ja moraalinen harkinta tyypistyy sellaiseksi toimijuuden tilaksi⁵⁴, jota voi käyttää uskon kyseenalaistamatta. Vanhoillislestadiolaisessa yhteisössä kukaan ei miellä asettavansa keskustelulle tai toiminnalle

⁵² Hintsala 2017.

⁵³ Viime vuosina esimerkiksi blogissa: <https://hulluinhuonelainen.com/>

⁵⁴ Hurtig, 2013, 292.

rajoja, vaan ne kumpuavat seurakunnan kollektiivisesta uskosta. Itseymmärryksen luonne johtaa siihen, että kielletyt tai (huolta tuottavat) asiat eivät ole jäsenille moraalikysymyksiä, vaan uskon kysymyksiä. Ainoa moraalisesti merkittävä valinta on side yhteisöön sekä osallisuus sen toiminnasta.

Kirjoittajat sanoittivat yhteisön moraalisisältöjä ja -suhdetta enemmän kuin esimerkiksi moraalisuhteitaan yhteiskuntaan, lakiin tai ammattiin. Painotus on ymmärrettävä, koska kirjoituspyyntöni ohjasi siihen. Moraalisuhde yhteisöön myös koettiin merkityksellisemmäksi kuin muut. Jotta yhteisöön solmiutuvan moraalisuhteen luonnetta voitaisiin ymmärtää, on tärkeää, että yksilöä autetaan ymmärtämään yhteisön edustamaa uskoa. Monet kirjoittajat ilmaisivat halua keskustella uskonkysymyksistä ja osa suri itsessään tai ympäristössä tunnistamiaan tähän liittyviä esteitä.^{vvi}

Kysymys yhteisön ja yksilön välisen moraalisuhteen luonteesta tai sen kriittisistä kohdista ei ollut aktivoinut pelkästään mediahuomion ansiosta. Pohdintoja käynnistivät myös oman elämän vaiheet ja havainnot.^{vii} Koska ihmisellä on tarve kokea itsensä autonomiseksi ja yhteisöllä tarve viestiä pysyvyyttä, todellisuuskuvaan voi syntyä säröjä. Näin näyttää tapahtuvan etenkin, mikäli havaintoja ja pohdintoja ei pääse jakamaan. Silloin jäsen ei löydä odotuksiinsa nähden tyydyttävää toimintatapaa. Hiljaisuus voi ylläpitää, mutta myös järkyttää, moraalisuhteen perustuksia.^{viii}

Kriisin yhteydessä muutamat yhteisön jäsenet olivat herättäneet julkista keskustelua opista ja käytännöistä oman yhteisöasemansa kustannuksella. Tämä oli tuonut kirjoittajien tietoisuuteen sen, että usko ja yhteisöön kuuluminen eivät ehkä riittäneetkään moraalisen toimijuuden keskeiksi sisällöiksi. Sen hahmottaminen, mitä muuta tarvittiin, oli monelle vaikeaa. Kirjoittamishetkellä monien elämää sävytti eettinen, spirituaalinen ja sosiaalinen kriisi. Sen ratkaisemista vaikeutti paine muutokseen ja muuttumattomuuden yhteisöllinen merkitys.

Sosiaalietiikan professori Jaana Hallamaa⁵⁵ kuvaa uskonyhteisöille ominaista toimintaa teologiseksi majanrakentamiseksi. ”Oikean opin, elämän ja seurakunnan” ympärille ja niiden suojelemiseksi muovatut rakennelmat merkitsevät pysymistä niissä, eli paikoillaan. Hallamaan tarkastelussa muutos ja liikkeellä oleminen ovat kristillisinä esikuvina tavoiteltavampia kuin paikallaan pysyminen, sillä Jeesus ei verrannut itseään majaan, vaan tiehen. Jeesuksen elämä opettaa kuulemista, liikkeelle lähtemistä ja ihmisiltä oppimista. Kirkastusvuorelta lähdettiin eteenpäin, Getsemanesta oli lähdettävä, ristin juurelle ei voinut jäädä, myös tyhjältä haudalta matka kävi pois. Majojen ja rajojen pystyttämistä voi tulla uskon este.

Useimmat kirjoittajat kertoivat elämästään prosessina korostamalla etenemistä, liikettä ja muutosta. Muutoksen ja pysyvyyden teemat ovat aineiston kertomuksissa rinnakkain. Moraalisuhteen keskeinen kamppailu käydään niiden välillä. Samalla tulee esiin herätysliikkeen syntyvaiheen

⁵⁵ Hallamaa 2015, 61- 67.

vastatoimijuus (suhteessa yhteiskuntaan) sekä avoin vastaanottavuus (yksilön suhde yhteisöön). Monet kirjoittajista toi esiin kaipaustaan dialogiin, moni suoraan, toiset kätkeymmin.^{ix}

Keskustelua on vaikea käydä, mikäli kysymisen ja vastaamisen liikkumatila on rajattu. Vanhoillislestadiolaisessa yhteisössä hengellistä auktoriteettia ei käytä yksittäinen ihminen tai ihmisryhmä (liikkeen johto), kuten usein oletetaan, vaan hengellinen auktoriteetti samastetaan kollektiiviseen perinteeseen. Se, ettei auktoriteetti ole persoona, vaan kollektiivi vaikeuttaa kohtaamista. Auktoriteetin kasvottomuus hämärtää hengellistä vallankäyttöä sekä estää vastuunoton. Kirjoittajien kokemuksissa näkyy, että hyväksyvän ja vaikennevan toimijan osaan voi tottua ja siinä on mahdollista elää hyväksi koettua elämää. Siihen voi kuitenkin liittyä myös turhautumista ja luovuttamisen tai rajoittuneisuuden häpeää.^x

Vaikuttaminen ja osallisuus ovat mahdollisia, jos jäsen kykenee hyödyntämään sellaisia toimintamalleja, jotka perustuvat yhteisölliseen maailmankuvaan⁵⁶ sekä yhteisölle ominaisiin kulttuurisiin järjestyksiin. Silloin yksilö pystyy luomaan vaikuttamisketjun, jonka kautta ja avulla toimii. Jos yhteisö patouttaa kysymyksiä, ymmällään olona ilmentyvä paine kasvaa. Kirjoittajille ei ollut ollut niinkään tarvetta muuttaa oppia kuin *ymmärtää* sitä, ei halua jättää yhteisöä vaan *käydä avointa vuoropuhelua uskosta ja elämästä*.

Moraalisuhteen kannalta keskeistä on se, että lupa ihmetellä, kysyä ja tuoda esiin omia kokemuksia ja näkökulmia mahtuisivat jäsenyyteen. Ne, jotka edelleen kaipasivat rehellistä keskustelua (tai olivat luopuneet yhteisöstä) pitivät sitä sekä keskinäistä yhteyttä, uskon ymmärtämistä, moraalista itsekunnioitusta lisäävänä. Keskustelulla nähtiin olevan vahva yhteisöllinen ja hengellinen merkitys. Hengellisyys näkyi esimerkiksi Pyhän Hengen vaikutusta koskevissa pohdinnoissa. Jos Pyhä Henki vaikuttaa ”uskon kautta” yhteisössä, niin eikö myös yksittäisessä uskovassa? Jos, niin mitä tästä seuraa liikettä ja pysyvyyttä tai keskustelua ja tyytymistä ajatellen?

Seuraava jäsenitys selventää liikkeen moraalisuhteen tasoja ja tasojen välisiä keskinäisiä yhteyksiä. Moraalisuhteessa voidaan tunnistaa:

- 1) Varsinaista moraalialia koskeva taso (käyttäytymistä ja toimintaa ohjaavat uskon tulkinnat)
- 2) Yhteisön opetuksen muuttumattomuutta ja kirjaimellisuutta koskeva taso
- 3) Autonomista eettistä harkintaa koskeva taso
- 4) Jäsenen mieleensä rakentama suhde tasoihin 1-3
- 5) jäsenen toiminnallinen suhde tasoihin 1- 3

⁵⁶ Yhteisö voi hyödyntää muiden tietämystä, mutta on vapaa valitsemaan ja määrittelemään. Se tunnistaa muut auktoriteetit vain rajatuissa asioissa. Moraalimäärittelyissä sekulaarin lain merkitys tunnustetaan, mutta koska se ei perustu Jumalan sanaan, yhteisön ohjaus on tärkeämpi.

6) taso, jolla yhteisön jäsenet arvioivat toisiaan sen mukaan, miten he kokevat toistensa ratkaisevan tasojen 4 ja 5 kysymykset.

Yksisuuntainen moraalisuhte on tyydyttävä, mikäli ristiriidat mielen ja toiminnan tai yksilön oman hahmotuksen ja yhteisön odotusten välillä eivät kasva liian suuriksi. Kriisiytymisen riski kasvaa, mikäli pohdinnat paljastavat yhteisöllisten moraalisisältöjen tai perustelujen epäselvyyksiä.

Ratkaisuna nähdään usein rohkeat yksilöt, jotka haastavat yhteisöä reflektioon. Moraalifilosofi Nancy Erhard ⁵⁷ muistuttaa, että kantaottava toimija voi vaikutusyrityksillään menettää enemmän kuin saavuttaa. Henkilö tuottaa yhteisöön ehkä tilapäisen ”häiriön” ja avaa ehkä tilaa keskusteluun, mutta moraalisuhdetta määrittävät rakenteet edellyttävät aina perusteellista keskustelua rinnakkain opista, käytännöistä ja niiden seurauksista. Elämä itsessään (ja myös yksittäisessä ihmisessä) on liikettä: kasvua ja muutosta. Siksi pysyvyyden korostus ja toimijuudessa kohdattavat muutostarpeet murtavat yhteisöllistä moraalisuhdetta.

Moraalikysymysten sisällöt

Kuuliaisuusodotus on jo varhain liitetty kristilliseen teologiaan. Kristityltä odotetaan oman mielihyvän, edun ja tahdon suhteuttamista siihen, mikä edustaa yhteisöllistä tulkintaa kristillistä hyveistä tai Jumalalle otollisesta elämästä. Vanhoillislestadiolaisessa liikkeessä kuuliaisuus määrittää moraalisuhdetta, mutta toimii myös sosiaalisena liimana, koska se yhdistää jäseniä ja erottaa heidät yhteisöön kuulumattomista. Kertomusten sisällöissä kuuliaisuus yhdistää kertomuksia ja sen purkautuminen merkitsee maailmankuvan, identiteetin ja koko vakaumuksellisen perustan purkautumista. Kun yhteisön merkitys moraalisten sisältöjen määrittäjänä väistyy, jäsenen on uusien valintojen edessä kaikissa suhteissaan ja valinnoissaan.

Ulkopuolisten voi olla vaikea tavoittaa niiden moraalisisältöjen perusteluja, joihin jäsen toivotaan sitoutuvan. Kiinnostus kapeutuu kysymykseksi siitä, *mitä saa tai ei saa* tehdä tai miten käyttäytymisen sääntely ja usko liittyvät yhteen. Yhteisöllisen kuuliaisuuden ja uskon välisen yhteyden rakentumista kuvaa vertaus peltoon kätkeystä aarteesta.⁵⁸ Oikeus omistaa anteeksiantamuksen

⁵⁷ Erhard, 2007, 80 – 81.

⁵⁸ Matt 13:44. Taivasten valtakunta on peltoon kätkeyn aarteen kaltainen, jonka mies löysi ja kätki; ja siitä iloissaan hän meni ja myi kaikki, mitä hänellä oli, ja osti sen pellon.

armoa on uskovalle aarre. Mahdollisuus siihen sijaitsee yhteisöllisen tulkinnan mukaan vain ja ainoastaan yhteisössä, jonka kuva pelto on. Ilman osallisuutta aarteeseen ja peltoon, eli yhteisöön ja sen anteeksiantamukseen, kukaan ei voi pelastua. Yhteys yhteisöön syntyy ja säilyy opillisen yksimielisyyden ja moraaliohjaukseen suostumisen kautta: sillä *kuuliainen uskoo elämällään*. Ohjeistusten noudattaminen voi olla jäsenelle luontainen tapa elää, jos moraalisisällöt ovat aina ohjanneet ja jäsentäneet elämää. Moraalisuhde antaa silloin turvaa ja tuntuu perustellulta. Mikäli suhteen sisällöt eivät uhkaa minuuden rakentamista, henkeä, terveyttä tai oikeutta ilmaista mielipiteitä ja kokemuksia moraalisuhte ei tunnu rajoittavalta.

Monet yhteisössä tärkeäksi koetut moraalisisällöt (perhesuunnittelua koskevat, heterosuhterajaus tai sukupuoleen sidotut tehtävät) voivat kuitenkin edellyttää, että yksilö luopuu oikeudestaan toteuttaa perustavanlaatuisia tarpeitaan. Jos hän on yhteisön opettamista moraalisisällöistä eri meiltä, hän ei tuo sitä esiin. Tällöin kuuliaisuus yhteisölle ja henkilön omat eettiset arvot voivat joutua ristiriitaan keskenään.⁵⁹ Kuuliaisuus ohjaa silloin asettamaan yhteisön moraalisisällöt ja yhteisösuhteen ensisijaiseksi suhteessa omiin oikeuksiin. Yhteisöllisen uskon tuottama ilo ja rauha syrjäyttävät yksilön muut tarpeet.

Merkitysten yksisuuntaisuus (yhteisö antaa, jäsen ottaa vastaan) näyttäytyy aineistossa keskeisimpänä ja samalla vaikeimpana moraalisisältönä. Siitä eivät kärsineet kaikki, mutta niin liikkeeseen sitoutuneet kuin suhdettaan pohtivat olivat jossain elämänsä vaiheessa tuskailleet sen kanssa. Lähtijöillä mahdollisuus omiin moraalisiin merkityksiin oli ollut keskeinen peruste ratkaisuun. Koska yhteisökuvan uudelleen rakentamisen teema on keskeinen, käytän tässä yhteydessä suoria sitaatteja.

”Selviytymiskeinoni on uskoa niin kuin lapsuuden kodissa aidosti opetettiin. Tämän kaiken keskellä se tuntuu välillä mahdottomalta mutta Jumalan armosta mahdolliselta. Kokemus Jumalan valtakunnasta ei ole muuttunut, eli koen sen edelleen voimaannuttavana, mutta yhdistys onkin sitten yhdistys ja sinne mahtuu ilkimyksiä ja toimintaa, jotka sotivat Jumalan valtakunnan olemusta vastaan.” *Asko, 37*

”Tämän kaiken keskellä” kirjoittaja viittaa hyväksikäyttökohun esiin tuomiin asioihin. Kohdatut pettymykset ovat tuottaneet tarpeen pohtia todellisuutta sekä sitä, millaista hyvää yhteisö edustaa. Kirjottaja jakaa yhteisön kahtia: sosiaaliseen ja kulttuuriseen ”*ihmisten yhdistykseen*” sekä hengelliseen, lapsuudessa omaksuttuun uskomisen paikkaan, ”*Jumalan valtakuntaan*.” Erottelu ratkaisee yhteisöllisen kriisin, oman toimijuuden ja uskon herättämiä kysymyksiä.

⁵⁹ Esimerkiksi vastuu lasten, läheisten ja omasta hyvinvoinnista suhteessa ehkäisykielteisyyteen tai odotukseen käyttää aikaa ja voimia yhteisön eri tehtäviin.

Ihmisten erottelut ovat läsnä myös monissa Raamatun vertauksissa, ⁶⁰ joissa pyritään tuomaan esiin jotain uskoon liittyvää ominaisuutta.. SRK:n puheenjohtajana 2008- 2013 toiminut Olavi Voittonen käytti käsitettä ”*laiteilla*” todetessaan, että ”*keskustelun tarvetta, koetaan erityisesti laiteilla*”.⁶¹ Kun ihmiset jaetaan ajattelunsa avulla luotettujen ja epäilyttävien luokkiin, tuloksena on arvoltaan erilaisia ihmisiä. Jos yhteisöstä paljastuu vääryyksiä, moraalisuhteen perusta horjuu. Laiteilla- hahmotuksessa tervettä, tyytyväistä ydintä ympäröi oikeista uskovista koostuva joukko. Samalla kriisi saa uuden selityksen. Kyseessä ei enää ole eettisesti perusteltu pysäytys, vaan yhteisöä puhdistava mekanismi. Kriisi imee reunoille ja poistaa vähitellen yhteisöstä epäterveen aineksen samalla kun ydin pysyy lupauksissa ja kuuliaisuudessa. Selitysmallien tehtävänä on pitää totutut todellisuuskuvat voimassa.

Toinen aineistossa esiintyvä kriisin selitysmalli on ”ihmiset-tekevät-virheitä-mutta-eivät-ole-uskon-kohde”. Sen avulla voi luottaa Jumalan, yhteisön terveiden osien sekä ajan parantavaan voimaan. Seuraavassa yksimielisyys-idea näyttäytyy kaksijakoisena.

”Mikä on riittävä yksimielisyys uskoon ja elämään liittyvissä kysymyksissä, ja missä voimme olla eri mieltä? Ymmärrän toki jotenkin seurakuntakurin ja liikkeen omaleimaisuuden säilyttämisen, mutta jos yksilö joutuu suuriin kärsimyksiin ja ahdistuksiin sen takia, ymmärrykseni tahtoo loppua. Asioihin liittyy monia eri näkökulmia, mutta itse haluan olla heikoimman yksilön rinnalla kulkijana. En tunne itseäni suurten puheiden mieheksi, en suureksi vaikuttajaksi, ehkäpä sellaiseksi pienten hiljaisten tekojen lestadiolaiskristityksi. Mikko, 45

Samankaltaiset ajattelu- ja toimintamallit voivat vaientaa ja syventää eroja, jakaa ihmisiä selviytyjiin ja särkyviin, mutta myös tiivistää ja vahvistaa yhteisöllisyyttä. ”Ymmärrykseni tahtoo loppua” kertoo pettymyksen tiivistymisestä kohtiin, jossa omat hengelliset ymmärtämistä ja armollisuutta korostavat arvot ja yhteisön yksimielisyys joutuvat ristiriitaan. Puhuja-asemastaan huolimatta kirjoittaja sijoittaa itsensä vahvan opin edustajan sijaan heikkojen puolustajaksi. Yhteisön moraalisuhteen *kasvotonta kollektiivisuutta* alleviivaa se, että kukaan aineiston kolmesta puhuja-asemassa olevaa miehestä ei nähnyt itseään ”painoarvoltaan” merkittävänä. Myös he pohtivat sitä, miten yhteisössä voisi käydä

⁶⁰ Matt. 25:32 Ja hänen eteensä kootaan kaikki kansat, ja hän erottaa toiset toisista, niin kuin paimen erottaa lampaat vuohista.

Job 21:18 Heidän pitää oleman niin kuin korsi tuulessa, ja niin kuin akanat, jotka tuulispää vie salaisesti pois.

⁶¹ Ilmaisuuksia toistui liikkeen julkaisuissa ja erilaisissa puheenvuoroissa.

vuoropuhelua opista. Seuraava kirjoittaja nostaa esiin myös kysymykset todellisuuden tulkinnasta, johtamisesta sekä uskon kohteesta.

Mitä vl-liikkeessä sitten tapahtuukin, *haluaisin nähdä sen avaavan silmiään todellisuu-
delle*. Tiukka ulkoinen keskusjohtoinen kontrolli ei vahvista yhteisöä, vaan vie siltä voi-
man, mikä sen aikanaan on synnyttänyt. ...*Seurakunta ja liikkeen johto ei voi olla uskon
kohteena*. Herätysliike sai alkunsa siitä, että ihmiset lohduttivat toisiaan evankeliumilla.
Ihmiset tarvitsevat todellisia, aitoja kohtaamisia toistensa kanssa. Välittämistä ja rak-
kautta ilman ehtoa, että *kelpaat joukkoon vain ajattelemalla ja kilvoittelemalla ”rait-
tiisti”*. Parhaimmillaan aidoissa kohtaamisen hetkissä voi tuntea myös Jumalan läs-
näoloa. *Iida 28*

Moraalisuhde hiertää silloin, kun jäsenen on vaikea jakaa yhteisön todellisuustulkintaa tai kokea it-
seään osaksi sitä. Kirjoittaja tuo esiin myös *raittiin uskon*, eli opissa pysymisen vaatimuksen sisältä-
män riskin: seurakunta syrjäyttää Jumalan uskon kohteena. Erilaiset oman elämän kysymykset sekä
yhteisön historiaan ja nykyhetkeen liittyvät kysymykset näyttäytyivät moraalisuhdetta murentavina
kysymyksinä. Suurimmat säröt olivat näkyvissä niiden kirjoittajien kohdalla, jotka olivat pyrkineet
toimimaan ja vaikuttamaan, mutta joutuneet väistymään tai odottamaan, vaikka kokivat että heillä oli
paljon eettisesti ja teologisesti perusteltua sanottavaa ja tarve vahvempaan osallistumiseen.

Seksuaalieettiset tai elämää, kuolemaa ja yhteiskunnassa toimimista koskevat eettiset
normistot ovat aineistossa toisarvoisia yhteisösuhteeseen nähden. Koska kriisit sävyttivät kirjotta-
mishetkeä, oleellisin kysymys koski yhteisöön kuulumisen oikeutusta. Jäsenet joutuivat perustele-
maan itselleen ja muille miksi yhteisön eettinen, moraalinen ja opillinen hahmotus ei ollutkaan ollut
niin kestävä ja erehtymätöntä laadultaan, kuin sen oli kerrottu olevan. Mitä tämä havainto edellytti
itseltä? Kriisi vaati muokkaamaan uusiksi kuvaa todellisuudesta sekä *sen* oikeasta ja väärästä? ^{xi}

Kriisin ulkopuolella keskeistä oli löytää tasapaino *uskon ja moraalisuhteen välisten jän-
nitteiden suhteen*. Parhaimmillaan jäsenet löytävät tapoja hallinnoida suhdetta välttämällä jännittei-
den kärjistymistä. On tarpeen kysyä: onko kyseessä uskoon kuuluva ”ristin kantaminen”, minän ja
uskon väliin olemuksellisesti kuuluva jännite vai yhteisön ja yksilön välisen moraalisuhteen oikeu-
tusta tunnusteleva kysymys? Teologinen tulkintatapa korostaisi ensin mainittua ja sosiaalisuudesta
kiinnostunut jälkimmäistä näkökulmaa. Aineistoni kirjoittajat edustavat molempia painotuksia.

Kun uskon ja yhteisön kytkös on vahva, omaehtoista moraalipohdintaa on vaikea oi-
keuttaa. Näin kaikista elämään liittyvistä kysymyksistä tulee uskonkysymyksiä. Itseäni yllätti aineis-
tossa se, että kirjoitukset sijoittuvat moraalin pohdinnassa niin vahvasti *metatasolle*. Olennaisempaa
kuin mikään yksittäinen ohje, oli pohtia sitä millaiset asiat kuuluvat moraalisen tarkastelun piiriin tai

miten yhteisön moraaliset arvot ovat rakentuneet ja miten ja kuka niihin vaikuttaa? ⁶² Monet kirjoittajat pohtivat moraalisuhteen ydintä, eli hengellisen totuuden rakentumisen kysymystä tarkastellessaan esimerkiksi yhteisön hoitokokousperintöä, kokousten syitä, seurauksia ja vastuukysymyksiä. Yhteisöllistä sukupuolijärjestystä koskevat moraalisisällöt konkretisoituvat aineistossa ehkäisykäsitksenä, saarnaviran, pappeuden ja yhteisöllisten johtotehtävien sukupuolisidonnaisuuden tunnistamisena. Niiden yhteisvaikutuksesta rakentuu naisen ja miehen yhteisöllinen paikka.

Seksuaalisuutta koskevia kysymyksiä käsitellään kirjoituksissa niukasti, vain yhdessä tekstissä ne ovat keskeisiä. Oikeus homoseksuaaliin parisuhteisiin on kantana esillä kahdessa, kielteinen kanta yhdessä. Seksuaalieettiset kysymykset saavat huomiota vain, jos kirjoittaja on joutunut pohtimaan niitä itse tai ne ovat koskettaneet jotain läheisistä. Raittiusodotuksesta tai ehkäisystä puhuttiin vähän, vaikka yhteisön niitä koskevat normit poikkeavat merkittävästi valtakulttuurin käsityksistä. Kokemus suurperheen vanhemmuudesta tai muu yksittäinen teema, ei noussut moraalisuhteen kriisiä yhdistäväksi tai käynnistäväksi temaksi vaan sellaisena toimi moraalisuhteen yksisuuntaisuus ja sulkeutuneisuus. Aineistossa toistuu eri tavoin kysymys sitä, *miten kantaa vastuuta asioissa, joihin ei ole voinut vaikuttaa?*

Järjestystä ja normaalisuutta ylläpidetään osittain tabujen avulla. Tabuja sisältävät asiat, toiminnot ja ominaisuudet yhdistetään usein siihen, mikä on kiellettyä, ⁶³ vaikka ensisijaisesti niiden avulla hallinnoidaan sitä, mitä halutaan pitää *itsestään selvänä*. Tabujen säilymistä suojelee se, että ihmiset eivät ”ajattele liikaa.” Ajattelua ei tarvita siellä, missä kaikki on selvää, joten tabut suojaavat sitä, mitä ei ole tarkoitus ajatuksin koetella. ⁶⁴ Keskeisimpänä kysymyksenä aineistossa näyttäytyi vapaus ajatella ja ilmaista itseään ja keskeisenä tabuna opillisen keskustelun *tarve*. ⁶⁵ Yhteisön keskeinen asema uskomisessa ja tulkintauskollisuus estävät keskustelun, koska ne tappavat vastaväitteet. ⁶⁶ Opillista keskustelua yhteisössä vaikeuttaa opin epäselvyys (kirjallisen muotoilun puute) sekä nykyisen some- ja Internet-todellisuuden mahdollistama ”kaikkien osallisuus”. Kun keskusteluun osallistujia ei voi rajata, sanottu tai kirjoitettu välittyvät nopeasti laajalle. Keskenäiset tai huonosti muotoillut näkemykset ja poikkeukselliset voimasuhteet voisivat horjuttaa yhteisön hengellistä, moraalista ja sosiaalista asemaa jäsenten silmissä.

Moraalisuhteen uudet kytkökset

⁶² Boersema 2014, 64- 65.

⁶³ Helne 2009, 19.

⁶⁴ Eräsaari, 2007, 41

⁶⁵ Myllykoski & Ketola 2012.

⁶⁶ Helne 2009, 20.

Ihmiselle on tärkeää kokea voivansa hallita itseään koskevia asioita. Itsehyväksynnän merkitys korostuu mutkikkaassa maailmassa. Autonominen minä voi reflektoida itseään ja noudattamiensa normien oikeutusta. Moraalinen pohdinta on sitä, että työstämme mahdollisuutta hyväksyä oma toimintamme, etsimme tilaisuutta nähdä se hyvänä. Jos (moraaliset) syötteet tulevat minän ulkopuolelta ja minän keskeisin tehtävä on sopeutua, itseä koskevien asioiden hallinnointi vaikeutuu.⁶⁷ Myös moraalisen arvioimisen ja reflektion suhde vinoutuu, kun oikeuttamisperustelut ovat epäselviä.

Kirjoittajilla puhumisen mahdollisuus tuki tasapainon löytymistä ristiriidoista huolimatta ja ajatusten kätkeminen puolestaan kiihdytti vieraantumista. Osa kertoi läheisistään, joiden kanssa oli mahdollista käydä dialogia. Jos kaipaus jakaa kysymyksiä ei toteutunut, omasta pohdinnasta alkanut prosessi saattoi edetä yksinäisyyden ja toiseuden kokemiseen ja eroon yhteisöstä.^{xii} Moraalisuhteen uudelleenarvioinnin vaiheista käytettiin *prosessin, matkan tai työn* käsitteitä. Kuvauksissa moraalisuhteen tarkastelu johti tiivistymiseen ja lämpenemiseen, uskon vapauden löytymiseen, välimatkan kasvamiseen tai omien käsitysten ja valintojen muuttamiseen. Muutama ilmaisi prosessin olevan omalla kohdalla edelleen kesken.

Kirjoittajien kuvauksissa esiintyvät moraalisuhteen variaatiot voi jäsentää neljään tyyppiin: *muuttumattomaan, koeteltuun, murroksessa olevaan ja muuttuneeseen*. Jäsennys ei kuvaa yksilön moraalista kehitystä. Muuttumaton moraalisuhte ei ole kehityksen epäkypsä muoto tai muuttunut kehityksen tulos. Tästäkin voi olla kyse, mutta moraalinen kehitys ei palaudu siihen, miten suhde yhteisöön on ratkaistu. Muuttumattomassa moraalisuhteessa elämän, uskon ja yhteisöllisten moraalikäsitteiden välinen kytkös tiivis ja enimmäkseen ongelmaton. Uskon ja elämän yhteensovittaminen yhteisön odottamalla tavalla on luontevaa. Koetellussa moraalisuhteessa kytkökset ovat tai ovat olleet ajoittain pohdinnassa ja moraalisuhte hiertää ajoittain, mutta tasapainoilu on enimmäkseen sujuvaa. Murroksessa oleva moraalisuhte on kirjoitusten perusteella kokemuksellisesti kuluttavin. Siinä sisäisen ja ulkoisen maailman välisen kuilu söi eniten voimavaroja. Tästä kohdasta oli myös vaikea palata edeltäviin, sujuvimpään moraalisuhteen malleihin. Muuttuneessa moraalisuhteessa koettiin helpotusta ja selkeyttä, mutta myös surua omien unelmien menettämisestä.⁶⁸

Sekä puhujat että rivijäsenet kertoivat myös varomisen, tunnustelun ja pelon läsnäolosta^{xiii}. ”On katsottava kenelle puhuu, missä ja miten” tai ”olen toiveikas, että pelon ilmapiiristä päästään viimein kokonaan eroon” viestivät kokemuksina siitä, että *oikeiden ajatusten* valvonta on yhteisön sisäilmaa. Jäsenten odotetaan kannattelevan yhdessä ja erikseen uskon ja moraalin tiivistä

⁶⁷ Christen & Ott 2013, 27.

⁶⁸ Lähteneetkin kertoivat unelmoineensa siitä, että ”omat lapset voisivat kokea samanlaisen nuoruuden kuin itse”, tai että ”saisin pitää lapsenlapsia seuroissa sylissäni”, tai että omat lapset ”saisivat elää samasta evankeliumin kuin itse elän”. Toiveet viestivät yhteisöön kiinnittyvistä yhteyden, ilon ja jatkuvuuden merkityksistä.

nivomista. Tällöin olennaista ei ole arvioida vain tekoja, vaan myös ajatuksia ja tunteita. Poikkeavuus on uhka ja uhat on eliminoitava, muuten yhteisöä rapauttavat käsitykset ja epäusko leviävät. Samalla kirjoitukset osoittavat, että mielikuva vanhoillislestadiolaisen liikkeen yksimielisyydestä ja vaikenemiseen tyytymisestä ei vastaa todellisuutta.

Kertomukset piirtävät kuvaa monien sitkeästä, riskejä ottavasta toimijuudesta. Osa oli kommunikoinut paikallisen tai valtakunnallisen johdon kanssa ja puhunut yhteisön tilaisuuksissa, toiset toimineet tukihenkilöinä yhteisön apua tarvitseville jäsenille (erilaisen väkivallan uhreille, nuorille tai suurperheen äideille). Huoli läheisistä tai liikkeen käytännöistä oli aktivoanut aineiston puhujia ja myös monia naisista pitämään esillä vastapuhetta vallitsevaan todellisuuskuvaan nähden.⁶⁹ Toimistaan huolimatta moni koki vaikuttaneensa rajatusti, jos lainkaan. Vaikuttamiskokemukset olivat joillakin johtaneet entistä tarkempaan varomiseen etenkin, jos oma pyrkimys oli ymmärretty väärin. Muutos, jossa opillisten, eettisten ja vastuuta koskevien kysymysten avoin käsittely olisi mahdollista myös liikkeen julkisilla foorumeilla, nähtiin onnistuneen vaikuttamisen seurauksena. Sellaista lopputulosta ei kukaan kokenut tavoittaneensa. Yhteisön varovainen keskustelukulttuuri ja epäselvä opinmuodostus vaientavat, vaikka siihen ei pyrittäisikään. Samalla yhteisö hukkaa sen eettisen potentiaalin, joka sillä jäsenistössä on.

Ulkoinen ja sisäinen kriisitilanne ravistelee yksittäisiä moraalisisältöjä vahvemmin jäsenten vakiintunutta moraalisuhdetta. Jäsenet yhdistelevät kriisin yhteydessä entistä omaehtoisemmin tietoa, kokemuksia ja erilaisia moraalivirikkeitä, mutta voivat myös olla entistä varovaisempia, jotta heitä ei luokiteltaisi ”remonttihakuisiksi”. Yhteisöllinen kriisi näyttäisi koettelevan ensisijaisesti moraalisuhteen kollektiivisuutta. Tämä kutsuu samalla esiin uudenlaista moraalista toimijuutta. Yhteisöllisen toimijuuden aiempi ohje omaan elämään keskittymisestä⁷⁰ korvautuu yhteisölliseen vastuuseen havahtumisella. Aikuiset alkavat määritellä itse oikeaa ja väärää sekä luoda asioille merkityksiä. Mikäli pohdinnat vievät etäälle kollektiivisista käsityksistä, näkyvään *toisin toimimiseen* tai konfliktiin yhteisön kanssa, moraalisuhdetta on vaikea palauttaa entiselleen.

Moraalisuhteen yksilöllisellä murroksella on myös yhteisöllisiä vaikutuksia. Yhteisötasolla tilanne jakaa ihmisiä reunoille ja keskelle ja tuottaa erottelevia puhe- ja toimintatapoja sekä tarvetta selittää muuttunutta todellisuutta niin, että aiempi ja uusi todellisuuskuva sopivat samaan kuvaan. Usein ”keskiosan” tehtävä on tuottaa yhteisöä suojaavia selityksiä ja laitella olevien uudistaa

⁶⁹ Sen valossa yhteisö ei tuota ongelmia, vaan korjaa niitä. Kriisit ovat kuitenkin muuttaneet tätä käsitystä ja johtaneet korostamaan eettisen valppauden merkitystä myös omaan yhteisöön nähden.

⁷⁰ Erilaisia kysymyksiä esiin ottavia muistutetaan usein yhteisössä toteamalla, että ”pääasia, että on omat synnit anteeksi”.

käsitystä siitä, mikä on eettistä, oikeaa ja hyvää uskon näkökulmasta. Ajattelua ja toimijuutta uudistivat vahvimmin ne tapahtumakulut, joissa eettinen velvoittavuus oli vienyt uhmaamaan moraalisuhteeseen kuuluvaa luottamusta, että asiat hoituvat ajallaan ja joku muu toimii. Jos yksilö kokee yhteisön rajaavan toimijuutta silloin, kun osallistumistarve on kasvanut moraaliseksi välttämättömyydeksi, moraalisuhteen perusta, sisällöt ja perustelut kyseenalaistuvat. Yksilötason tarkastelun jälkeen vastaan viimeiseen tutkimuskysymykseen ja tarkastelen mitä kuvatuista seikoista seuraa yhteisölle. Miten se tunnistaa moraalisuhteen toteutumistavan vaikutuksia tai toimii niissä esiin tulleiden tapahtumien, asioiden ja kysymysten kanssa?

Moraaliset ohjeet, todellisuuskuvat ja selitykset kulttuurisina kulutustuotteina

Ranskalainen sosiologi Bruno Latour ⁷¹ ohjaa katsomaan *kytköksiä* (trace connections) ja assosiaatioita (associations), eli sitä miten asiat liittyvät toisiinsa ja millaisia yhdistelmiä ne muodostavat toistensa yhteyteen. Latour soveltaa lähestymistapaa rinnastaessaan uskonnot kuluttamiseen. Hän perustelee rinnastustaan sillä, että uskonnot ovat ”enemmän kuin oppia ja enemmän kuin vain sosiaalista toimintaa”. Uskonnot muistuttavat Latourin mukaan shoppailua, koska ne sisältävät itseilmaisua, ajankulua ja välttämättömyyksiä hankintaa. Uskonnon tarkastelu kuluttamisena paljastaa uskonnollisuuteen kytkeytyviä toimijuuden piirteitä, vaikka käsitteistö poikkeaaakin uskonnollisen yhteisön elämänpiiristä. Moraalinen ohjaus ja moraaliset sisällöt ovat yhteisön tuotteita, joita jäsenet kuluttavat. Useimmat kirjoittajat kokivat elävänsä yhteisössä laadukasta elämää, vaikka olivat tuoneet esiin yhteisöllisiä epäkohtia. Tämä osoittaa, että yhteisö sulauttaa erilaiset moraaliset tuotehybridit sisäänsä ja tuottaa *selityksiä* ja joustavuutta poikkeamien ympärille. Kuluttamisen oleellinen tavoite on pitää kanta-asiakkaat sitoutuneina.

Artikkelini alussa toin esiin yksilön taipumusta arvioida moraalisisessä harkinnassaan ensisijaisesti itselle koituvia seurauksia. Sama pyrkimys tulee esiin myös tutkimassani yhteisössä. Teologisen ja ideologisen puhtauden sijaan vanhoillislestadiolainen yhteisö pyrkii hallinnoimaan yhteisöä ja vaalimaan kollektiivista jatkuvuutta. Hyväksikäyttötutkimukseni tuottaman julkisen keskustelun yhteydessä Päivämies esimerkiksi tiedotti asettavansa työryhmän pohtimaan *yhteisön viestintästrategiaa*. Tarve hallinnoida tietoa arvioitiin kannattavammaksi ja akuuteimmaksi sen sijaan, että olisi pohdittu, millaista todellisuutta, oppia tai kohtaamista toteutetaan ja mitä näistä on seurannut.

⁷¹ Latour 2005, 36

Yksi työryhmä ei estä muodostamasta muita ja yhteisö on voinut aidosti pysähtyä myös edellä mainittuihin kysymyksiin. Ratkaisu tuo kuitenkin esiin sen, miten tärkeänä yhteisössä nähdään tarve hallita yhteisölle koituvia riskejä. Strategisesti sävyttynyt todellisuuskuvan ja riskien hallinta voi jopa korvata prioriteettina hengellisen julistus- ja herätystehtävän. Hallintatavoite ja *selittäminen* syrjäyttävät tällöin kristilliset hyveet, Raamatun moraalissäädökset sekä ajatukset totuuden, oikeudenmukaisuuden ja itsetutkiskelun (myös yhteisöllisen) merkityksestä. Todellisuuskuvat, selitykset ja moraaliohjeet ovat yhteisön kuluttajille, eli jäsenilleen suunnattuja moraalituotteita. Seuraavat todellisuuskuvien piirteet ovat yhteisiä eri asiayhteyksissä aktivoituville selitysmalleille:

Maailmankuva: ”Maailmassa, mutta ei maailmasta”, jäsenelle tärkein ”maailma” on yhteisö

Uhrikuva: Valtakuntaa vastaan hyökätään myös sisältäpäin, että ”valitutkin eksytettäisiin”

Omakuva: 1) Ulkopuolinen kuva: kätkeyty arvo, ”risumaja yrttitarhassa”, ”virheillä peitetty

2) Sisäpuolinen kuva: ”Jumalan valtakunta” on uskovaiselle rakas

Syntikuva: ”Epäusko, kaikkien syntien äiti, on ulkopuolisuutta yhteisöstä”

Ajankuva: Aika on vaikea, mutta myllerrykset tulevat ja menevät, valtakunta pysyy.

Uskon sävyttämä moraalisuhte: Kysymykset ja havaitut epäkohdat ovat epäilyksiä, kiusauksia sekä vääriä valvomisia, eli syntiä. Ne saa uskoa anteeksi. (luopua)

Toimijuuskuva: Keskeisintä on halu uskoa (= osallistua yhteisön toimintaan)

Selitysten avulla moraalisuhteen herättämät vaikeat kysymykset ja epäselvyydet voidaan tasoittaa ja muuttumattomuuskäsitys pitää voimassa. Aineisto osoittaa myös, että yhteisöön syntyy moraalisia ilmataskuja⁷² eli hengitystilaa ja toimijuustilan laajentumia. Ratkaisulla hallinnoidaan todellisuuden ja opin synnyttämiä konflikteja. Ilmatasku voi olla yksilön käyttöön ottama laajennettu ja rauhoitettu elintila. Se voi olla myös yhteisöllinen strategia, keino ohentaa tai joustavoittaa asettamia rajoja. Yksi peruste ilmataskuun luomiseen ja käyttöön voivat yhteisössä olla myös moraalituotannossa ja kulutuksessa syntyneet jätteet ja niiden käsittelyn ongelmat.

Moraaliset jätteet

⁷² Hurtig 2013, 274.

Kuluttaminen tuottaa materiaalista ylijäämää. Jäte on ihmiselämän väistämätön sivutuote, jonka hallintaan on etsittävä toimivia ratkaisuja.⁷³ Jätteeksi voidaan määritellä toisarvoisiksi tai käyttökelvottomiksi käyneet hyödykkeet. Kotitalouksien ja yhdyskuntien on ratkaistava, miten yhteiselo jätteiden kanssa halutaan järjestää. Vastuullinen ympäristönsuojelu edellyttää toimivaa jätepolitiikkaa ja jätehuoltoa, koska paikalleen jätetty ylijäämä kuluttaa inhimillisiä ja sosiaalisia resursseja, tilaa ja toimivuutta, heikentää viihtyvyyttä sekä huolenpidon tasoa tuottaen sisäilma ja terveystriskejä.

Vaikka moraaliset käsitykset eivät ole materiaa, ne ovat tuotteita, joita käytetään ja, joista luovutaan. Arvot, periaatteet, ohjeet ja totuudet, joiden asema yhteisössä muuttuu, ovat moraalisia jätteitä. Moraaliset jätteet voidaan häivyttää näkyvistä materiaa helpommin, etenkin, jos kannanmuutoksilla on yhteisössä tabuasema. Puhe-tavan, ajattelun tai opetuksen muutos tapahtuu vähitellen, uusi tapa vakiintuu entisen paikalle. Uudet sukupolvet eivät tunne entisiä merkityksiä, mikä pienentää merkitysten välisten konfliktien riskiä. Muuttumattomuuden korostus voi myös tuottaa yhteisöön erityisen tarpeen pitää yllä kuvaa siitä, että samat moraalisisällöt pysyvät voimassa aina. Jätteeksi luokitteleminen voisi horjuttaa yhteisön ja jäsenen välistä moraalissuhdetta sekä yhteisön uskottavuutta. Näin moraalisisista jätteistä tulee tabuja ja ongelma yhteisön sisään. Ratkaisun vaikutukset muistuttavat materiaaalisten jätelogistiikan ongelmia. Uskonnollisessa yhteisössä moraalisia jätteitä voivat olla:

1. Oppiin ja yhteisökuvaan liitetyt ihanteet (muuttumattomuus ja ihanteet)
 - a. ristiriidat julkisanotun opetuksen ja hyväksytyin toimijuuden välillä
 - b. ristiriidat entisten ja nykyisten moraalisisältöjen välillä
2. Uskon kohteen epäselvyys tai vinoutuneisuus kristilliseen sanomaan nähden
 - esim. yhteisön asettaminen pelastuksen keskiöön
 - hyväksyttävien tekojen epäkristillisuus
 - rajojen korostus rakkauden ja yhteyden sijaan
3. Vallankäytön ja vastuunkannon epäselvyys
 - a. molempiin erikseen liittyvä
 - b. toisiinsa kytkeytyvä
4. Ongelmien, kärsimyksen ja epäkohtien tulkintakehys
 - a. yksilölähtöinen tarkastelu, ongelmat ovat yksilön syyttä
 - b. hyvä yhteisön ansiota

⁷³ Valkonen 2018, 101– 102.

Moraalisuhteen tarkastelu herättää kysymyksen vastuusta ja siitä, kuka sitä saa tai voi edustaa? Yhteisö ei voi ohittaa itseään koskevia kysymyksiä, eivätkä moraalisuhteen ongelmat palaudu yksilöiden tekemiksi virheiksi. Yhteisölliset tulkinnat ovat yhteisövuonon kysymyksiä. Vanhoillislestadiolaisen herätysliikkeen opetus on muuttunut esimerkiksi perhesuunnittelun, viihteellisen kulttuuritarjonnan ja seurakuntakäsityksen osalta. Liikkeen opetuksessa raskaudenehkäisyä on pidetty ehdottomasti kiellettyä. Vuonna 2009 Ihmisoikeusliitto⁷⁴ nosti esiin kysymyksen opetuksen ihmisoikeudellisista ulottuvuuksista⁷⁵. Liikkeen johto totesi julkisuuteen antamissa haastatteluissa, ettei yhteisö valvo pariskuntien lapsilukua tai pakota ketään uhmaamaan omaa terveyttä opin noudattamisen kustannuksella.

Episodin jälkeen liike on kuitenkin ohentanut aiheeseen liittyvää opetustaan. Yhteisön julkaisuissa on korostettu, että vanhempien on ”lupa kuunnella lääkäreitä,” ”hakea apua” ja ”arvioida” omaa jaksamista. Uusien korostusten rinnalla on ollut mahdollista pitää voimassa käsitys, että ”uskovaiset haluavat ottaa lapset vastaan Jumalan lahjoina.”⁷⁶ Intiimiä asia on vaikeaa ohjeistaa seikkaperäisesti vaikuttamatta modernissa maailmassa epäilyttävältä. Esimerkki ja uudet ilmaukset paljastavat samalla moraalisuhdetta kannattelevan perusperiaatteen: vaikka kanta vaihtelee, ajankohtainen ohjeistus tulee yhteisöstä. Se antaa tai epää luvat, raamit ja merkitykset.

Liike profiloitui etenkin 1960 – ja -70 luvuilla vahvana television vastustajana. Lapsia ohjeistettiin tuolloin olemaan osallistumatta koulun opetukseen, jossa käytettiin televisiota. Sen katselu tai omistaminen saattoivat olla myös hoitokokouksen aiheita.⁷⁷ Ohjelmatuotannon saatavuuden ja laitteiden moninaistumisen myötä ohjelmat ovat siirtyneet puhelimiin ja tietokoneisiin, kaikkien ulottuville. Televisio kantaa ei ole kuitenkaan purettu, vaan se on ikään kuin unohdettu.

Kolmas esimerkki sijoittuu moraalisuhteen ytimeen, käsitykseen seurakunnan luonteesta ja rajoista. Yhteisö rajaa pelastuksen mahdollisuuden omaan yhteisöön mutta seurakuntakäsityksen suora ilmaisu on vaikeutunut. Johdolta⁷⁸ tai jäseniltä kysyttäessä kantaa väistellään, koska muiden uskon mitätöinnin sosiaaliset ja poliittiset riskit tunnustetaan. Erehtymisen tunnustaminen tai muutoksen julkituonti näyttää olevan vanhoillislestadiolaiselle liikkeelle vaikeaa. Se murtaisi perinteen asemaa johtajana ja liikkeen ydintuotteena.

⁷⁴ <https://yle.fi/uutiset/3-5733805>

⁷⁵ Kouros 2011

⁷⁶ Lohi 2009

⁷⁷ Linjakumpu 2012

⁷⁸ Uuden puheenjohtajan Matti Taskilan haastattelu Kotimaa-lehdessä heinäkuun alussa 2017

Moraaliset jätteet – joita ei haluta pitää esillä, mutta ei voida myöskään purkaa – vaikuttavat yhteisössä. Vaikutus tapahtuu usein herkkien, rehellisten, vastaanottavaisten ja hiljaisten jäsenten kautta. He kannattelevat yhteisössä perinteitä, joiden noudattamista ei enää edes odoteta. Artikkelini alussa kuvasin aineiston tuottamaa painon tunnetta. Aineisto muistuttaa sen vuoksi hämmäntävästi edellisen tutkimuksen aineistoa, vaikka aihe ja kertojajoukko poikkeavat toisistaan. Kuten väkivaltaa kokeneet, myös osa tämän tutkimuksen kertojista puhuu (vaikka osittain epäsuorasti) avuttomuuden tunteistaan, kasvaneesta halusta tulla kuulluksi ja ymmärretyksi sekä pettymyksestään suhteessa yhteisöön. Pääosin tunteet palautuvat moraalisuhteen rakentumisen sekä oman toimijuuden hahmottamisen kysymyksiin.

Moraalisten jätteiden vastuullinen käsittely edellyttää opin, käytäntöjen, tiedon ja historian ristivalotusta ja erilaisten näkemysten ja erilaisuuden sietämistä. Nykytilanne synnyttää yhteisöön epätasa-arvoisen todellisuuden, jossa yhteisöön kuulumisella pelastuksella on eri hinta eri jäsenille. Toisille yhteisön jäsenyys maksaa vain lievän epämukavuuden tunteen, jota epärehellisyys tuottaa. Toiset maksavat suuren hinnan omasta eettisestä harkinta- ja puheoikeudesta, koska ajautuvat eristyneeseen asemaan tai yhteisöstä etäälle. Kolmas ryhmä toteuttaa perinteisiä käsityksiä ja kamppailee kuulaisuutensa kanssa tai nauttii uskostaan sellaisenaan. Näiden ohessa on erilaisia variaatioita, mutta yksilön onnistunut tasapainoilu yhteisönsä kanssa ei poista vastuuta rakenteellisista vääristymistä, joita omakuvan ja opin vanhentuneet käsitykset edustavat.

Moraalinen pääoma

Pääoman käsite liitetään talouteen, mutta sitä on sovellettu innostuneesti myös sosiaalisen todellisuuden tarkastelussa.⁷⁹ Tieto, taidot, sosiaaliset suhteet ja niissä toteutuva vastavuoroisuus tai luottamus muovaavat toimijuutta ja sen lähtökohtia, eli sosiaalista pääomaa. Se millaisia sosiaalisia, taloudellisia tai moraalisia resursseja yksilöt ja yhteisöt saavat käyttöönsä, muovaa hyvinvointia, kehittymisen mahdollisuuksia ja kukoistusta. Moraalinen pääoma merkitsee *moraalista arvovaltaa*. Kun yksilöllä tai yhteisöllä on moraalista arvovaltaa, sen kyvyt ovat mielekkäässä käytössä. Yksilö toimii silloin vastuullisena ja itseohjautuvana sekä kokee oman olemassaolonsa järkeväksi (rational existence).

⁷⁹ Putnam 1993; Kane 2011, 12

Yksilön ja yhteisön välinen moraalisuhte on vastavuoroinen, luottamukseen perustuva ja avoin.⁸⁰ Moraalinen pääoma, on kuitenkin jatkuvasti vaarassa – kuten muutkin pääomien lajit – sen suhteen, että muodostuminen tai käytettävyys estyvät. Tutkimukseni on osoittanut, että vanhoillislestadiolaisen herätysliikkeen monet aikuiset käsittelevät itsenäisesti tietoa, ovat myötätuntoisia kärsiviä lähimmäisiään kohtaan sekä osoittavat sitkeyttä vaikuttamisen ja osallistumisen tapojen etsimisessä. Moraaliset pohdinnat ovat heille tärkeitä ja he käyvät niitä monipuolisesti erilaisen informaation varassa.

Yhteisö rakentuu ihmisistä, mutta sen käytännöt ja toimintamallit voivat saada muotoja, jotka eivät ole kenenkään valitsemaa tai kenellekään hyväksi. Vanhoillislestadiolainen herätysliike ei yhteisönä näytä tunnistavan jäsenistössä olevaa eettistä potentiaalia, koska moraalisen pääoman käyttömahdollisuudet ovat yhteisössä pysyneet epäselvinä ja rajattuina. Käyttämättömänä tai vaja-
vaisesti hyödynnettynä yksilöiden moraalinen pääoma ei pääse kasvamaan eikä kehittymään. Jotta tämä voisi tapahtua, yksilöiden on voitava kehittää ja käyttää omaa eettistä hahmotus ja toimintakykyään monipuolisesti. Jos se ei ole mahdollista, *yksilö ja yhteisö eivät voi* saavuttaa kukoistusta, joka niiden kasvupotentiaaliin on kätkeyty. Kysymys on myös teologinen: saako Jumalan luomistyö toteutua? Liike kunnioittaa Jumalaa Luojana uuden elämän alkamisen kysymyksissä, mutta on tärkeää nähdä se myös siinä, miten olemassa oleva elämä saa kehittyä ja kasvaa. Vanhoillislestadiolaisella liikkeellä on tutkimukseni perusteella uskonyhteisönä edessään kolme kohtalonkysymystä. Olen-
naista on, miten yhteisö

- 1) tunnistaa moraaliset jätteensä ja käsittelee ne?
- 2) antaa tilaa jäsenten moraalisen pääoman rakentumiselle ja käytölle?
- 3) tunnistaa oman moraalisen pääoman kehittämisen tarpeen?

Vastausten etsiminen auttaa tunnistamaan epäonnistumiset, oman rajallisuuden ja oman toiminnan eettiset hämärät nurkat.⁸¹ Moraalisuhteen sisältöjen, perusteiden ja lähtökohtien jatkuva itsekriittinen koettelu on yhteisöllisesti välttämätöntä. Kriisit ovat viestejä yhteisöön pesiytyneistä patologista piirteistä. Vaikka muutos näyttäytyy yhteisölle uhkana, se voi olla tarpeellinen. Muutoksen tarve tulee kuitenkin voida kohdentaa selkeästi. Muutos ei merkitse menetystä, vaan sitä, että joitakin osia sää-
tämällä voidaan aikaansaada tervehdyttäviä muutoksia sekä vähentää inhimillistä kärsimystä ja eriarvoisuutta.⁸² Itsetutkiskelua seuraava yhteisöllinen vastuunotto tervehdyttää yksilön ja yhteisön välistä moraalisuhdetta sekä lisää yhteisön moraalista pääomaa.

⁸⁰ Wang 2015

⁸¹ Pihlström 2018.

⁸² Pihlström 2010, 16– 17.

Kirjallisuus

Akvinolainen, Tuomas 2002 (suom)

Summa theologiae. Helsinki, Gaudeamus.

Aristoteles, 2012 (suom.)

Nikomakhoksen etiikka. Helsinki, Gaudeamus

Barclay, Linda 2000

Relational autonomy- feminist perspectives on autonomy, and the social self, Mackenzie, Catriona, & Stoljar, Natalie. New York: Oxford University Press, 52-71.

Bender, Kimlyn 2010

The Mask. The Loss of Moral Conscience and Personal Responsibility. Teoksessa An Ethical Compass. Coming of Age in the 21st Century. The Ethics Prize Essays of the Elie Wiesel Foundation for Humanity. Preface by Elie Wiesel author of Night. Foreword By Thomas L. Friedman. Author of the World is Flat. Yale. University Press, 161 – 172.

Bockover, Mary 2013

Emotions, Ethics and Equality: Humility (REN) as rue Moral Feeling. Teoksessa Moral Agency. Cambridge Scholars Publishing. Newcastle, 61-96.

Boersema, David 2014

Introduction: Dimensions of moral Agency. Teoksessa Moral Agency. Cambridge Scholars Publishing. Newcastle. 6- 20.

Brophy, Peggy 2013

Public Sins and Private Needs. Teoksessa An Ethical Compass. Coming of Age in the 21st Century. The Ethics Prize Essays of the Eliel Wiesel Foundation for Humanity. Preface by Elie Wiesel author of Night. Foreword By Thomas L. Friedman. Author of the World is Flat. Yale. University Press, 184 – 206.

Browne, Katharine 2013

Two problems of co-operation. Teoksessa Musschenga, Bert & Van Harskamp, Anton (ed.) What Makes Us Moral? On the Capacities and Conditions for being Moral. Library of Ethics and Applied Philosophy 31. Amsterdam: Springer, 31- 50.

Björklund, Liisa 2008

Kannustaminen ja moraali. Kannustamisen idea suomalaisessa yhteiskuntapolitiikassa 1990-luvulta alkaen. Väitöskirja systemaattinen teologia, sosiaalietikka. Helsinki, Helsingin yliopisto.

Christen, Markus & Ott, Thomas 2013

Quantified coherence of moral beliefs as predictive factor for moral agency Teoksessa Musschenga, Bert & Van Harskamp, Anton (ed.) *What Makes Us Moral? On the Capacities and Conditions for being Moral*. Library of Ethics and Applied Philosophy 31. Amsterdam: Springer, 73 - 96

Cohen, Stanley 2001

States of Denial. Knowing about atrocities and suffering. Cambridge. Polity Press.

Dale, K.A & Alpert, J.L. 2007

Hiding behind the cloth: Child Sexual Abuse and the Catholic Church. *Journal of Child Sex Abuse*, 16 (3), 59-74.

Death, Jodi 2013

Identity, Forgiveness and Power in the Management of Child Sexual Abuse by Personnel in Christian Institutions. *International Journal for Crime and Justice*, 2 (1), 82- 97.

Erhard, Nancie 2007:

Moral Habitat: Ethos and Agency for the Sake of the Earth. Ithaca, NY, USA: State University of New York series on religion and the environment. WEB 4 2014 e-kirja.

Galtung, John 1968

Violence, Peace and Peace Research. *Journal of Peace Research* 6(3), 167–191.

Gardner, Fiona 2011

Defensive processes and deception: An analysis of the response of the institutional church to disclosures of child sexual abuse. *British Journal of Psychotherapy*, 98 - 108.

Girard, René 2004

Väkivalta ja pyhä. Alkuperäisteos: *La violence et le sacré*. Suomentanut Olli Sini-vaara. Helsinki: Tutkijaliitto

Gustafsson, Göran 1997

Tro, samfund och samhälle. Sociologiska perspektiv. LIBRIS. Örebro.

Hallamaa, Jaana 2015

Hän, joka on. Kirja Jeesuksesta. Arkkipiispa Kari Mäkisen juhlakirja. Kirjapaja: Helsinki, 61-67.

Hallamaa, Jaana 2017

Yhdessä toimimisen etiikka. Gaudeamus, Helsinki.

Harbin, Ami 2016

Disorientation and Moral Life. <http://www.oxfordscholarship.com.libproxy.helsinki.fi/view/10.1093/acprof:oso/9780190277390.001.0001/acprof-9780190277390-chapter-1>

Helne, Tuula 2009

Kilpailuyhteiskunnan tabut ja niiden (vähemmän) inhimilliset ja (vähemmän) sosiaaliset seuraukset. Teoksessa Laitinen, Merja & Pohjola Anneli (toim.) Tabujen kahleet. Tampere: Vastapaino.

Hintsala, Meri-Anna 2013

Tuoreimmat versot verkossa. Teoksessa Hintsala, Meri-Anna & Kinnunen, Mauri (toim.) Tuoreet oksat viinipuussa. Vanhoillislestadiolaisuus peilissä. Helsinki: Kirjapaja, 83 – 103.

Hintsala, Meri-Anna 2017

Taivasta varten luotu: Usko ja ruumis vanhoillislestadiolaisuutta koskevilla verkkokeskusteluilla. Helsingin yliopisto, teologinen tiedekunta, kirkkososiologia. Akateeminen väitöskirja. Helsinki.

Ho, Karen 2013

Ethics education. Towards a more moral Society. Teoksessa An Ethical Compass. Coming of Age in the 21st Century. The Ethics Prize Essays of the Elie Wiesel Foundation for Humanity. Preface by Elie Wiesel author of Night. Foreword By Thomas L. Friedman. Author of the World is Flat. Yale. University Press, 249 – 263.

Hurtig, Johanna 2013

Taivaan taimet - uskonnollinen yhteisöllisyys ja väkivalta. Tampere. Vastapaino.

Jokinen Arja & Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero 2012

Kategoriat, kulttuuri & moraalit. Johdatus kategoria-analyysiin. Vastapaino. Tampere.

Jolkkonen, Jari 2007

Systemaattinen analyysi tutkimusmetodinä. Metodiasia.

Jääskeläinen, Topi 2018

Syällisyydestä ja syällisyyden tunteista. Sanansaattaja nro 14, 12 - 13.

Kallio- Tamminen, Tarja 2009

Kokemus- todellisuuden hahmottamisen perusta: teoksessa oppi ja maailmankuva. Suomalaisen teologisen kirjallisuusseuran julkaisuja STKSJ 261. Helsinki. Hakapaino Oy, 310 – 324.

Kallunki, Valdemar 2012

Maailmassa mutta ei maailmasta. Teoksessa Hintsala, Meri-Anna & Kinnunen, Mauri (toim.) Tuoreet oksat viinipuussa. Vanhoillislestadiolaisuus peilissä. Kirjapaja. Helsinki, 67 – 82.

Kane, John 2001

The Politics of Moral Capital. Cambridge University Press. Cambridge.

Kanerva, Kirsi & Lamberg, Marko 2014

Kanerva, Kirsi & Lamberg, Marko (toim.) Hyvä elämä keskiajalla. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Helsinki.

Keenan, Marie 2012

Child sexual abuse and the Catholic Church : gender, power, and organizational culture. New York : Oxford University Press

Ketola, Mikko 2012

Teologian ja politiikan ristipaineissa – katolisen kirkon anteeksipyyntöt. Teoksessa Löfström, Jan (toim.) Voiko historiaa hyvittää? Historiallisten vääryyksien korjaaminen ja anteeksiantaminen. Helsinki. Gaudeamus, 98 – 117.

Kettunen, Paavo 2011

Kätetty ja vaiettu. Suomalainen hengellinen häpeä. Kirjapaja. Helsinki.

Kinnunen, Mauri 2012

Runkona liikkeen saarnavirka. Teoksessa Hintsala, Meri-Anna & Kinnunen, Mauri (toim.) Tuoreet oksat viinipuussa. Vanhoillislestadiolaisuus peilissä. Kirjapaja. Helsinki, 38 – 64.

Kuula, Kari 2001

Paavali, kristinuskon ensimmäinen teologi. Edita. Logos. Helsinki.

Laitinen, Arto 2008

Strong Evaluation Without Sources: on Charles Taylor's philosophical anthropology and ethics. Berlin; New York: Walter de Gruyter cop

Linjakumpu, Aini 2012

Haavoittunut yhteisö. Hoitokokoukset vanhoillislestadiolaisuudessa. Vastapaino. Tampere

Linjakumpu, Aini 2014

Uskonnon varjot. Hengellinen väkivalta kristillisissä yhteisöissä. Tampere: Vastapaino.

Levy, Neil 2014

Consciousness and Moral Responsibility. Oxford University Press. DOI:10.1093/acprof:oso/9780198704638.003.0002, chapter 2.

Mahmood, Saba 2006

Agency, Performativity and the Feminist Subject. Teoksessa Butler, Judith & Armour, Ellen (ed.) Religionists Engage and Bodily Citations, Columbia University Press.

McLoone-Richards, Claire 2013

Say Nothing! How Pathology within Catholicism Created and Sustained the Institutional Abuse of Children in 20th Century Ireland. Child Abuse Review. Special Issue: Themed on understanding complex systems of abuse: institutional and ritual abuse. Volume 21, Issue 6, 394 – 404.

Nenonen, Heikki 2012

Omaehtoainen usko, yhteinen omatunto? Teoksessa Hurtig, Johanna & Leppänen, Mari (toim.) 2012 Maijan tarina. Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö yksilön ja yhteisön trauma. Helsinki: Kirjapaja, 146 - 155.

Nenonen, Heikki 2013

Vanhoillislestadiolaisen etiikan piirteistä. Teoksessa Hintsala, Meri-Anna & Kinnunen, Mauri (toim.) Tuoreet oksat viinipuussa. Vanhoillislestadiolaisuus peilissä. Helsinki: Kirjapaja, 107 – 123.

Niemelä, Kati 2014

Kristillisuus ja kristillinen elämäntapa Suomessa tilastojen valossa. Teoksessa Saari- nen, Risto & Salminen, Joonas (toim.) Kristillisuus elämäntapana. Suomalinen Teol- ginen Kirjallisuusseura. Helsinki, 9- 25.

Nykänen Tapio 2012

Kahden valtakunnan kansalaiset - vanhoillislestadiolaisuuden poliittinen teologia. Acta Universitatis Lapponiensis 237. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus.

Petersen, Søbirk 2014

Being Worse Off: But in comparison with What? Baseline Problem of Harm and Harm principle. Res Publica vol 20, Issue 2, 1999- 214.

Pihlström, Sami (2003)

Usko ja ymmärtäminen: hermeneuttinen totuudenetsintä. Teoksessa Helenius, Timo & Koistinen, Timo & Pihlström, Sami (toim.) Uskonnonfilosofia. Helsinki, WSOY, 140 – 159.

Pihlström, Sami 2015

Kuinka kriittinen uskontokeskustelu on mahdollista? Tieteessä tapahtuu 5/2015, 15-19.

Pihlström, Sami 2015

Objectivity in Pragmatist Philosophy of Religion. Action, Belief and Inquiry—Pragmatist Perspectives on Science, Society and Religion (pp. 131–155). Nordic Studies in Pragmatism 3. Helsinki: Nordic Pragmatism Network.

Putnam Robert D. & Leonardi, Robert & Nanetti, RaVaella Y 1993

Making Democracy Work: Civic Traditions in Modern Italy. Princeton University Press.

Rokka, Joonas 2009

Uusi yhteisöllisyys ja aktiivinen kuluttaja. Teoksessa Uusitalo, Liisa & Joutsenvirta, Maria (toim.) Kulttuuriosaaminen. Tietotalouden taitolaji. Helsinki: Gaudeamus.

Rossi, Kaija 2007

Vähemmistöt ja oikeudenmukaisuus. Teoksessa Saari, Juho & Yeung, Anne-Birgitta (toim.) Oikeudenmukaisuus hyvinvointivaltiossa. Helsinki: Gaudeamus, 62- 75.

Salomäki, Hanna 2011

Herätysliikkeisiin sitoutuminen ja osallistuminen. Kirkon tutkimuskeskuksen julkaisuja. 113. Kirkon tutkimuskeskus. Tampere.

Snellman, Gerd 2011

Sions döttrar de laestadianska kvinnorna som traditionsförmedlare in norra svenska Österbotten åren 1927- 2009.

Spence, Edward 2011

Faith in Reason. The Unity of the Right, the Good and the Good life. Teoksessa Ramsay, Hayden (ed.) Truth and faith in Ethics. Imprint Academic.

Talonen, Jouko 2001

Lestadiolaisuuden hajaannukset. Iustitia 14, 11- 24.

Talonen, Jouko 2012

Lestadiolaisuuden synty, leviäminen ja hajaannukset. Esitelmä Lestadiusseminaarissa Oulussa 5.10.2012.

Taylor, Charles 1995

Autenttisuuden etiikka. (The ethics of authenticity, 1992.) Suomentanut Timo Soukola. Helsinki. Gaudeamus.

Toivio, Kati 2012

Ehkäisykielto: omantunnon asia vai ihmisoikeuskysymys? Teoksessa Hintsala, Meri-Anna & Kinnunen, Mauri (toim.) Tuoreet oksat viinipuussa. Vanhoillislestadiolaisuus peilissä. Kirjapaja. Helsinki, 124 - 144.

Valkonen, Jarno 2018

Jätteen yhteiskunta. Teoksessa Valkonen, Jarno (toim.) Häiritsevä yhteiskuntatiede. Lapland University Press. Rovaniemi, 99– 122.

Varkemaa, Jussi

Keskiajan moraaliteologia" Teoksessa Mäkinen, Virpi (toim.) Johdatus keskiajan teologiaan. Helsinki: Kirjapaja, 158 – 183.

Vikström, Björn 2014

Sana tulee näkyväksi. Kristuksen seuraaminen matkalla olevassa kirkossa. Helsinki. Kirjapaja.

Wadell, Paul 2012

Happiness and the Christian Moral Life. An introduction to Christian ethics .A Sheed & Ward Book. Rowman & Littlefield Publishers. Plymouth.

Wang, Xiaoxi 2015

The theory of Moral Capital. On Moral Capital. e-kirja: <https://doi-org.libproxy.helsinki.fi/10.1007/978-3-662-45544-9>

Wenell, Karen 2016

Religion and Ethical Consumption. Supramorality and Space. Teoksessa Deirdre, Shaw & Chatzidakis, Andrea & Carrington, Michal (ed.) Ethics and Morality in Consumption: Interdisciplinary Perspectives. Routledge Studies in Business Ethics. Routledge, London, 23- 49.

Aineisto-otteet

ⁱ Miksi jäin? Vain sen tähden, että minulle on luvattu - ja sen lupauksen saa kyllä Jumala pitää – (että, kun uskoo, niin kaikki muu sen mukana annetaan)... ja olen kuitenkin kokenut ja nähnyt niin paljon siunausta tässä yhteisössä. Eeva 49

ⁱⁱ ”Naispappeuteen, ehkäisyyn, seksuaalivähemmistöihin ym. liittyviä mielipiteitä ja ratkaisuja, joita ovat ilmaisseet ihmiset ikään kuin herätysliikkeen sisältä, mutta, jotka poikkeavat muiden uskovais-ten käsityksistä, pidän heijastumana maallistumisesta ja oman tahdon mukaisen elämän tavoitte- lusta. Ihmisen pohjaton itsekkyyden ja onnen tavoittelu synnyttävät ratkaisuja, jotka ovat Raamatun vastaisia”. ... Kirsikka 44

ⁱⁱⁱ ”Koen tarvetta keskustella vl-liikkeen historiasta, nykyisyydestä ja tulevaisuudesta. Koen tarvetta keskus- tella liikkeen opetuksista ja traditioista. Miten, milloin ja miksi ne ovat syntyneet ja muuttuneet? Liikkeen todellisuuskäsitys vääristyy, kun naisten ääni ei kuulu. Mielestäni on vielä kaksi tabua, joista pitäisi uskaltaa puhua: sinkkujen ja homoseksuaalien tragedia.” Minna 41

”Minulle uskomisen ilo, vapaus ja armo ovat niin suuria voimia, ettei niiden rinnalle tarvita mitään ihmismielelle luontaisempaa toimintatapaa yrittää pitää lauma kasassa.... Rakkaudessa ei ole pel- koa. Ja totuus tekee vapaaksi, se ei lyö vaan vapauttaa. Aito vapaus on siis oikean totuuden tunto- merkki... Tämä on syvästi vammautunut yhteisö, jonka käsitys oikeasta ja väärästä on häiriintynyt. Se ei kykene käsittelemään omaa pahuuttaan. Suuri osa ei kenties edes hahmota asiaa, mutta sen ha- vaitsee liikkeessä tunnettavasta pelosta.... Hengellinen vallankäyttö on johtajille normaali tapa toi- mia eikä yhteisö kyseenalaista sitä. ” ...Silti minäkin rukoilen, että lapseni juurtuisivat sinne ja löy- täisivät sieltä lohdutuksen, kun synnit ja epäonnistumiset painaivat. Aapo, 45

^{iv} Minulla on kuitenkin tunne, että minua on tarvittu tässä Siionissa. Olen ollut paljon yksinäisten äitien tukena, vaikkakin ...ne ovat työssä tapahtuneita asioita. ...Olen hyväksynyt tämän paikkani ja olen huomannut, että moni minun ikäinen nainen ottaa tällaisia paikkoja. Eeva 49

^v ”Koen tarvetta keskustella vl-liikkeen historiasta, nykyisyydestä ja tulevaisuudesta. Koen tarvetta keskustella liikkeen opetuksista ja traditioista. Miten, milloin ja miksi ne ovat syntyneet ja muutu- neet?” Minna 41

”Kannan vl-yhteisön jäsenenä myös yhteisöllistä vastuuta. Tämä on vaikea ja kipeä asia. ...Sivusta katsominen, se ettei tee mitään, on pahan sallimista eli osallisuutta pahan tekemiseen.” Laura 60

^{vi} Uupumukseltani en jaksa antautua keskusteluihin. Joskus keskustelukumppanin silmät ovat avau- tumassa vasta nyt ja hänen tarpeensa keskustelulle on toiset kuin omani. Toisinaan taas koen, että en osaa argumentoida ja konkretisoida riittävästi. Jos aiheesta tulee kipakka debatti, evääni eivät ehkä riitä. Kaura-Leena 50

^{vii} En ymmärtänyt ehkäisykieltoa, sillä 6 lasta oli liikaa äidilleni. Ymmärsin vastuuni siinä, etten itse siirtäisi lapsilleni samaa tuskaa ja kärsimystä, jota jouduin itse kokemaan. Lähdin opiskelemaan psykologiaa ymmärtääkseni kaikkea kokemaani. Akateeminen ilmapiiri antoi vapauden kysyä, ky- seenalaistaa, keskustella ja hankkia tietoa. Minna 41

Suhde uskonyhteisöön on muuttunut paradoksaalisella tavalla. Yhteys on väljentynyt ja sitoutumi- sen aste on kasvanut. En kuulu yhteisöön siellä olevien ihmisten takia. Koen olevani yhteisön tasa-

arvoinen ja itsenäinen jäsen. Se merkitsee vapautta, vastuuta ja yksinäisyyttä. Muutoksessa punoutuvat yhteen muuttoni, vl-yhteisöstä käyty julkinen keskustelu, teologian opintojen antamat työvälit, opintojen saattaminen päätökseen sekä ystävät. Heidän kanssaan voin puhua kaikesta, vaikka emme ole samaa mieltä asioista. En näy enkä kuulu vl-yhteisössä. En käytä puheenvuoroja seurakuntailloissa, en edes käy niissä. En uskalla. En kestä, jos minua vastaan julkisesti hyökätään. Silti minullakin on tarve tulla nähdyksi ja kuulluksi. Laura 60

^{viii} Toivon, että asiat vain ratkeavat tai että opin elämään tämän hämmennyksen kanssa. Ehkä hiljaisesti myös toivon, että jotkut keskustelut auttaisivat ymmärtämään tämän ristiriidan, vahvistaisivat uskoa siihen, että tässä joukossa pääsee kaikesta huolimatta taivaaseen. Laura, 60

^{ix} Naisen asema liikkeessämme on mietityttänyt. Moni nainen voi hyvin, mutta entäpä ne naiset, jotka eivät jaksu. Miehenä en toki kaikkea ymmärrä, mutta haluan ymmärtää ja tukea. Erilaisuuden sietämisessä on kasvunvaraa, myös itselläni. Mikko 41, puhuja

Olen hyvin toiveikas, että pelon ilmapiiristä päästään vihdoin pois ja kristityn vapaus murtautuu täydessä mitassa esiin. Se tarkoittaa sitä, että huteriakin ajatuksia voi sanoa ääneen pelkäämättä että tulee leimatuksi. Pekka, 53, v, puhuja

^x En ole valinnut Marian osaa ja ihailen toisaalta niitä, jotka ovat... Välillä pohdin, että olen vastuuta kantamaton siivellä eläjä. Olen, mutta koen kuitenkin vastuuta omasta uskonelämästä ja toivon että usko siihen yksinkertaiseen syntien anteeksisaamiseen olisi riittävä ansio ja teko. Eeva 49

^{xi} Miksi emme kysyneet? Miksi emme lähteneet pois tilanteesta? Se voi osaltaan selittää, miksi niin hoitokokous- kuin hyväksikäyttökeskustelu nosti äärimmäisiä reaktioita. Kun asiat tulivat päivänvaloon, peili näytti itsestä, ei vain vl-yhteisöstä, niin ruman kuvan, että sitä ei kestänyt katsoa. Laura 60

^{xii} ”Minulla on joitakin ystäviä/kavereita, joiden kanssa silloin tällöin ihmetellään, sitten on joitakin joiden kanssa varon koko aiheita... Puheenaiheet eivät enää ole kiellettyjä tai tabuja, mutta helposti joutuu remonttiryhmän listalle, jos väärässä seurassa liikaa avautuu. Eeva 49

Kävin seuroissa ja keskustelin uskonasioista avoimesti ja rehellisesti vain muutamien läheisimpien ystäväni kanssa. Jos yritin varovasti keskustella muiden kanssa, kohtasin torjuntaa, *Minna 41*

Ihmisiin ei saanut kosketusta. Uskon sijaan puhuttiin taloista, autoista, ihmisistä: juoruttiin. Koin olevani erilainen, yksinäinen, kaipasin jotain muuta, mutta en oikein tiennyt mitä se oli. Näin jälkikäteen ymmärrän, että kaipasin uskonyhteyttä, otin uskon tosissani ja rehellisyyden myös. *Jaana 53*

^{xiii} Kyse on asioista, jotka ovat ihmiselle usein kaikkein tärkeimpiä ja syvimmällä hänen identiteetisään: kysymyksiä elämän tarkoituksesta, Jumalasta ja omasta kohtalosta. Toisen ihmisen päästäminen näille osa-alueille kysyy aina suurta luottamusta. Hengellistä valtaa käytettäessä tätä lupaa tai luottamusta ei välttämättä kysytä. Ihmisten tuntema pelko syntyy paljolti tähän liittyvästä turvattomuuden tunteesta. Moni pelkää, ettei tule kuulluksi tai että jää yksin mahdollisten vaikeiden kokemusten kanssa, jotka saattavat haavoittaa syvästi. Aapo 45